

A – Domstolens utveckling och verksamhet år 2009

av ordföranden Vassilios Skouris

I denna del av årsrapporten ges en översikt av verksamheten vid Europeiska unionens domstol under år 2009. Den innehåller först en redogörelse för hur institutionen har utvecklats under det gångna året, med tonvikt på de institutionella förändringar som berört domstolen och på utvecklingen av domstolens interna organisation och arbetsmetoder (avsnitt 1). Den innehåller därefter en statistisk analys av förändringen av institutionens arbetsbörda och den genomsnittliga handläggningstiden (avsnitt 2). Därefter redovisas, såsom varje år, de huvudsakliga utvecklingstendenserna i domstolens rättspraxis, indelade efter rättsområde (avsnitt 3).

1.1. Domstolens institutionella utveckling år 2009 präglades utan tvivel till största delen av Lissabonfördragets ikraftträdande. Detta fördrag har medfört flera förändringar av EU-fördraget och EG-fördraget som gäller domstolen. Vissa förändringar kommer av att strukturen med Europeiska unionens tre pelare har upphört, att Europeiska gemenskapen därför upphört att existera och att unionen numera är en juridisk person. Andra förändringar är mer specifika och avser domstolen direkt.

För att endast nämna de största ändringarna, låt mig framhålla att unionens dömande makt, sedan den 1 december 2009, benämns Europeiska unionens domstol. Den består liksom tidigare av tre rättsinstanser vilka hädanefter benämns: domstolen, tribunalen och personaldomstolen.

Det är fortfarande möjligt att inrätta specialdomstolar men efter Lissabonfördragets ikraftträdande ska detta ske enligt det ordinarie lagstiftningsförfarandet, det vill säga enligt medbeslutandeförfarandet med kvalificerad majoritet, och inte med enhällighet som tidigare. Detsamma gäller ändringar av stadgan för Europeiska unionens domstol, med undantag för bestämmelser som rör domarnas och generaladvokaternas ställning samt domstolens språkregler.

En stor förändring gäller bestämmelserna för hur domstolens och tribunalens ledamöter ska utses. Domarna och generaladvokaterna ska numera utses av konferensen mellan företrädarna för medlemsstaternas regeringar, efter hörande av en kommitté som ska avge yttrande om kandidaternas lämplighet att utöva ämbetet som domare och generaladvokat i domstolen och tribunalen. Kommittén ska bestå av sju personer utsedda bland före detta ledamöter av domstolen och tribunalen, ledamöter av nationella högsta domstolar och jurister med allmänt erkända kvalifikationer, varav en ska föreslås av Europaparlamentet.

Vad gäller domstolens behörighet utvidgas denna således till att omfatta EU-rätten, om inte annat följer av fördragen. Domstolen ges därigenom en allmän behörighet att meddela förhandsavgöranden när det gäller området för frihet, säkerhet och rättvisa på grund av att pelarstrukturen försvinner och att artiklarna 35 EU och 68 EU, som inskränkte domstolens behörighet, har upphävts genom Lissabonfördraget.

När det gäller polissamarbete och straffrättsligt samarbete, blir domstolens behörighet att meddela förhandsavgöranden tvingande. Den är således inte längre villkorad av att varje medlemsstat avger en förklaring där den erkänner denna behörighet och anger vilka nationella domstolar som får begära förhandsavgörande av domstolen. Övergångsbestämmelser anger dock att domstolen inte blir behörig fullt ut förrän fem år efter dagen för ikraftträdandet av Lissabonfördraget.

Vad vidare gäller visering, asyl, invandring och annan politik avseende fri rörlighet för personer (särskilt civilrättsligt samarbete samt erkännande och verkställighet av domar) får nu samtliga nationella domstolar – och inte som tidigare enbart de högsta domstolarna – begära förhandsavgörande av domstolen. Domstolen är hädanefter även behörig att pröva åtgärder som vidtagits med hänsyn till allmän ordning i samband med kontroller över gränserna.

Det ska även erinras om att Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, till följd av Lissabonfördragets ikraftträdande, blir bindande lagstiftning och får samma rättsliga värde som fördragen¹. På det känsliga området som gäller den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken (PESC), är domstolen undantagsvis behörig att pröva avgränsningen mellan unionens befogenheter och den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken, vars genomförande inte får påverka utövandet av unionens befogenheter eller institutionernas utövande av unionens exklusiva och delade befogenheter. Vidare är domstolen behörig att pröva talan om ogiltigförklaring av beslut om restriktiva åtgärder mot fysiska eller juridiska personer som rådet har antagit, till exempel för att bekämpa terrorism (frysning av tillgångar).

I Lissabonfördraget återfinns även betydande ändringar av förfarandena inför unionsdomstolarna. Bland de viktigare ändringarna kan nämnas mindre stränga villkor för upptagande till prövning av talan som väcks av enskilda (fysiska eller juridiska personer) mot regleringsakter som fattats av EU:s institutioner, organ och byråer. Bland annat får fysiska och juridiska personer hädanefter väcka talan mot regleringsakter som direkt berör dem och som inte medför genomförandeåtgärder. De behöver således inte längre visa att de berörs personligen av sådana akter.

Vidare innebär Lissabonfördraget en förstärkning av systemet med ekonomiska sanktioner (i form av ett schablonbelopp och/eller löpande vite) i fall då en dom om fördragsbrott inte har verkställts. Domstolen kan numera redan i samband med den första domen om fördragsbrott utdöma ekonomiska sanktioner, om medlemsstaten har underlåtit att meddela kommissionen vilka nationella åtgärder som vidtagits för att införliva ett direktiv.

1.2. Utöver de reformer som införts genom Lissabonfördraget finns det även anledning att erinra om en ändring av domstolens rättegångsregler av den 13 januari 2009 (EUT L 24, s. 8). Ändringen gäller artikel 7.3 i dessa regler, som innehåller bestämmelser om hur domstolens

¹ I artikel 6.2 i EU-fördraget anges dessutom att "[u]nionen ska ansluta sig till Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen), men att anslutningen inte ska ändra unionens befogenheter såsom de definieras i fördragen". Enligt protokoll nr 8 ska avtalet om unionens anslutning till Europakonventionen närmare ange "de särskilda bestämmelserna för unionens eventuella deltagande i kontrollmyndigheterna enligt konventionen [och] de mekanismer som är nödvändiga för att säkerställa att talan som väcks av icke-medlemsstater och framställningar från enskilda vederbörligen riktas till medlemsstaterna och/eller unionen, beroende på det enskilda fallet". Vidare ska avtalet säkerställa att unionens anslutning inte påverkar vare sig unionens eller dess institutioners befogenheter.

ordförande och avdelningsordförande ska väljas. I sin tidigare lydelse föreskrevs två omröstningar. Om ett jämnt antal röster uppnåddes vid den andra omröstningen ansågs den äldste domaren vald. Enligt bestämmelsens nya lydelse gäller att om ingen domare erhåller röster från mer än hälften av domarna i domstolen, ska ytterligare omröstningar hållas tills denna majoritet uppnås.

2. Domstolens verksamhetsstatistik för år 2009 präglas rent allmänt av en ökad produktivitet och en fortsatt tillfredsställande effektivitet vad gäller handläggningstidens längd. Det ska även påpekas att domstolen fortsätter att ta emot allt fler begäran om förhandsavgörande.

År 2009 avgjorde domstolen 543 mål (nettoantal som beaktar antalet mål som förenats), vilket är en märkbar ökning jämfört med året före (495 mål avgjordes år 2008). Av dessa mål avgjordes 377 genom dom och 165 genom beslut. Antalet avkunnade domar under år 2009 är bland de högsta i domstolens historia.

Under året anhängiggjordes 561 nya mål vid domstolen (detta antal tar inte hänsyn till mål som förenats på grund av att de hänger samman), vilket utgör en viss minskning i förhållande till år 2008 (då 592 mål anhängiggjordes). Det ska dock betonas att antalet mål om förhandsavgörande som anhängiggjordes år 2009 är det högsta någonsin (302 mål).

När det gäller handläggningstidens längd är statistiken mycket positiv. I mål om förhandsavgörande är handläggningstiden 17,1 månader, det vill säga praktiskt taget samma längd som år 2008 (16,8 månader). Vid direkt talan och överklaganden är den genomsnittliga handläggningstiden 17,1 månader respektive 15,4 månader (16,9 månader och 18,4 månader år 2008).

Utöver den reformering av sina arbetsmetoder som domstolen gjort under de senaste åren kan den förbättrade och effektiviserade handläggningen av målen även tillskrivas en utökad användning av olika processuella instrument som domstolen förfogar över för att påskynda handläggningen av vissa typer av mål (förfarande för brådskande mål om förhandsavgörande, handläggning med förtur, skyndsamt förfarande, förenklat förfarande och möjligheten att avgöra ett mål utan förslag till avgörande av en generaladvokat).

Handläggning enligt förfarandet för brådskande mål om förhandsavgörande begärdes i tre mål, och den avdelning som målet förlades till ansåg att de villkor som föreskrivs i artikel 104b var uppfyllda i två av målen. Målen avgjordes sedan inom i genomsnitt 2,5 månader.

Skyndsamt handläggning har begärts i fem fall, men villkoren enligt rättegångsreglerna var inte uppfyllda i något av målen. Enligt praxis som etablerades år 2004 bifalls eller avslås en begäran om skyndsamt handläggning genom motiverat beslut av domstolens ordförande. Vidare har åtta mål beviljats förtur.

Domstolen har regelbundet använt det förenklade förfarandet enligt artikel 104.3 i rättegångsreglerna för att lämna förhandsavgörande beträffande vissa tolkningsfrågor. Sammanlagt 22 mål avslutades genom slutligt beslut med stöd av nämnda bestämmelse.

Slutligen har domstolen oftare använt sig av möjligheten i artikel 20 i domstolens stadga att avgöra ett ärende utan förslag till avgörande från generaladvokaten, om det inte omfattar någon ny rättsfråga. Det kan också nämnas att omkring 52 procent av de domar som meddelades år 2009 saknade sådant förslag till avgörande från generaladvokaten (jämfört med 41 procent år 2008).

Vad gäller fördelningen av målen mellan domstolens olika sammansättningar, avgjorde stora avdelningen omkring 8 procent, avdelningar med fem domare 57 procent och avdelningar med tre domare ungefär 34 procent av de mål som avslutades genom dom år 2009. I förhållande till föregående år kan man konstatera en minskning av andelen mål som prövats av stora avdelningen (14 procent år 2008) och en ökning av andelen mål som prövas av avdelningar med tre domare (26 procent år 2008). Vad gäller antalet mål som avgjorts genom beslut anförtröddes 84 procent av dessa avdelningar med tre domare, 10 procent avdelningar med fem domare och 6 procent utgörs av beslut som meddelats av domstolens ordförande.

För ytterligare upplysningar angående statistiska uppgifter för rättsåret 2009 hänvisas läsaren till punkt C i denna årsbok.

Konstitutionella och institutionella frågor

Förfarandena vid gemenskapens domstolar har sin rättsliga grund i första pelaren och har gett upphov till flera domar som förtjänar att omnämnas. I dom av den 3 september 2009 i mål C-166/07, *parlamentet mot rådet*, fann domstolen att gemenskapens bidrag till Internationella fonden för Irland förutsätter stöd i två rättsliga grunder, nämligen artiklarna 159 EG och 308 EG. Kravet på denna dubbla rättsliga grund leder till att gemenskapslagstiftaren måste förena olika lagstiftningsförfaranden för antagandet av en och samma rättsakt.

Domstolen inledde med att erinra om att enligt den ordning som gäller för gemenskapens behörighet ska valet av rättslig grund för en gemenskapsrättsakt ske utifrån objektiva kriterier, som kan bli föremål för domstolsprövning. Bland dessa kriterier ingår bland annat rättsaktens syfte och innehåll. Artikel 308 EG kan endast användas som rättslig grund för en rättsakt när gemenskapens institutioner inte i någon annan bestämmelse i fördraget ges den behörighet som är nödvändig för att anta rättsakten. Ett åberopande av denna bestämmelse förutsätter dessutom att den berörda åtgärden vidtas ”inom den gemensamma marknadens ram”.

Domstolen konstaterade därefter dels att ändamålen med rådets förordning (EG) nr 1968/2006 om gemenskapens finansiella bidrag till Internationella fonden för Irland (2007–2010)², motsvarar målen med gemenskapens politik för ekonomisk och social sammanhållning, dels att gemenskapens ekonomiska bidrag till fonden, enligt regelverket, utgör sådana särskilda åtgärder som kan antas med stöd av artikel 159 tredje stycket EG, när de visar sig vara nödvändiga för att utanför strukturfonderna uppnå de mål som anges i artikel 158 EG. Det är emellertid så att varken de sätt på vilka gemenskapen och fonden samarbetar eller det sätt på vilket gemenskapens ekonomiska bidrag betalas ut möjliggör för gemenskapen att förhindra att fonden använder bidraget för att finansiera åtgärder som, även om de uppfyller målen i avtalet angående Internationella fonden för Irland, ligger utanför tillämpningsområdet för gemenskapens politik för ekonomisk och social sammanhållning, eller som åtminstone inte omfattas av de

² Rådets förordning (EG) nr 1968/2006 av den 21 december 2006 (EUT L 409, s. 81).

kriterier som gemenskapen tillämpar för sin politik på detta område. Gemenskapslagstiftaren kunde alltså inta den berättigade ståndpunkten att det spektrum av verksamheter som finansieras genom denna förordning har en räckvidd som går utöver gemenskapens politik när det gäller ekonomisk och social sammanhållning. Artikel 159 EG avser endast gemenskapens egna åtgärder som har vidtagits med stöd av gemenskapsrätten och vars innehåll inte går utöver tillämpningsområdet för gemenskapens politik för ekonomisk och social sammanhållning. Gemenskapen har således inte den nödvändiga behörigheten att endast med tillämpning av artikel 159 tredje stycket EG genomföra gemenskapens politik för ekonomisk och social sammanhållning genom att lämna ett ekonomiskt bidrag på de villkor som föreskrivs i förordning nr 1968/2006.

Målet med förordning nr 1968/2006 är dock att stödja åtgärder av en internationell organisation som upprättats av två medlemsstater och vars syfte är att stärka den ekonomiska och sociala sammanhållningen. Som framgår av artiklarna 2 EG och 3.1 k EG utgör stärkande av den ekonomiska och sociala sammanhållningen ett ändamål för gemenskapen utanför tillämpningsområdet för avdelning XVII i fördraget. Målet med nämnda förordning avser för övrigt den gemensamma marknaden, eftersom den syftar till ekonomiska förbättringar i missgynnade områden i de två medlemsstaterna och således den gemensamma marknadens funktion.

Domstolen drog härav slutsatsen att eftersom förordning nr 1968/2006 har de mål som föreskrivs i artiklarna 2 EG och 3.1 k EG samt i avdelning XVII i fördraget, utan att gemenskapen i denna avdelning uttryckligen ges behörighet att vidta åtgärder för att uppnå dessa mål, skulle gemenskapslagstiftaren ha tillämpat artikel 159 tredje stycket EG och artikel 308 EG i förening, med beaktande av de lagstiftningsförfaranden som föreskrivs i dessa artiklar, nämligen dels medbeslutandeförfarandet i artikel 251 EG, dels röstning med krav på enhällighet i rådet.

Frågan om fastställelse av korrekt rättslig grund i första pelaren behandlades av domstolen även i dess dom av den 8 september 2009 i mål C-411/06, *kommissionen mot parlamentet och rådet*, där den avgjorde en tvist angående den rättsliga grunden för förordning (EG) nr 1013/2006 om transport av avfall³. Domstolen fann därvid att denna rättsakt uteslutande skulle ha grundats på artikel 175.1 EG och inte på artiklarna 133 EG och 175.1 EG, eftersom den inte hade någon sekundär inverkan på den gemensamma handelspolitiken.

Enligt domstolens traditionella rättspraxis är det endast i undantagsfall – om det finns flera avsikter med den aktuella rättsakten, eller om den har flera beståndsdelar vilka har ett sådant samband att de inte kan åtskiljas, utan att den ena blir sekundär och indirekt i förhållande till den andra – som en sådan rättsakt i undantagsfall antas med stöd av de däremot svarande olika rättsliga grunderna. Kommissionen ansåg i detta fall att valet att använda två rättsliga grunder betingades av att nämnda förordning består av två delar som inte kan åtskiljas. Den ena delen är att hänföra till den gemensamma handelspolitiken och den andra till miljöskyddet, och den ena är inte sekundär eller indirekt i förhållande till den andra.

Domstolen delade inte denna uppfattning och fann att det av analysen av den angripna förordningen framgick att den, avseende såväl dess syfte som dess innehåll, huvudsakligen är ägnad att skydda människors hälsa och miljön mot potentiellt skadliga verkningar av gränsöverskridande avfallstransporter. Förfarandet med skriftlig förhandsanmälan och skriftligt förhandsgodkännande har tydligt som mål att skydda miljön inom området för avfallstransporter mellan medlemsstaterna, och det var följaktligen korrekt att använda artikel 175.1 EG som

³ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1013/2006 av den 14 juni 2006 om transport av avfall (EUT L 190, s. 1).

rättslig grund för detta. Det skulle således vara inkonsekvent att anse att samma förfarande, när det tillämpas på avfallstransporter mellan medlemsstaterna och tredjeländ med samma syfte att skydda miljön, är ett instrument för den gemensamma handelspolitiken och att det av denna anledning ska ha artikel 133 EG som rättslig grund. Denna slutsats bekräftas av en analys av det lagstiftningsområde som nämnda förordning ingår i. En extensiv tolkning av begreppet gemensam handelspolitik påverkar inte slutsatsen att förordning nr 1013/2006 huvudsakligen är ett miljöpolitiskt instrument. En gemenskapsrättsakt kan alltså omfattas av detta område även om de åtgärder som föreskrivs i rättsakten kan påverka handeln. En gemenskapsrättsakt omfattas nämligen endast av den exklusiva behörighet på området för den gemensamma handelspolitiken som föreskrivs i artikel 133 EG, om rättsakten särskilt rör internationell handel, genom att den huvudsakligen syftar till att främja, underlätta eller reglera handeln och den direkt och omedelbart påverkar handeln med de aktuella varorna i fråga. Så förhåller det sig uppenbarligen inte i förevarande fall. Förordning nr 1013/2006 har nämligen precis som sin föregångare till syfte att tillhandahålla ett harmoniserat system av förfaranden, genom vilka avfallstransporterna kan begränsas för att säkerställa skyddet av miljön, och inte att definiera hur avfallet ska vara beskaffat för att få omsättas fritt på den inre marknaden eller inom ramen för handel med tredjeländ.

De tvister avseende rättslig grund som fallit mellan parterna har föranlett dom av den 10 februari 2009 i mål C-301/06, *Irland mot parlamentet och rådet*. Domstolen fann där att antagandet av direktiv 2006/24/EG om lagring av uppgifter som genererats eller behandlats i samband med tillhandahållande av allmänt tillgängliga elektroniska kommunikationstjänster eller allmänna kommunikationsnät⁴ skulle ske med stöd av EG fördraget, eftersom det huvudsakligen avsåg den inre marknads funktion.

Gemenskapslagstiftaren kan nämligen använda artikel 95 EG som rättslig grund, särskilt när det föreligger skillnader mellan de nationella bestämmelserna och dessa skillnader kan utgöra hinder för de grundläggande friheterna eller skapa en snedvridning av konkurrensen och ha en direkt inverkan på den inre marknads funktion. Det framgick dock att skillnaderna mellan de olika nationella bestämmelserna om lagring av uppgifter avseende elektronisk kommunikation kunde ha en direkt inverkan på den inre marknads funktion och att det kunde förutses att denna inverkan skulle komma att förstärkas. I en sådan situation var det berättigat för gemenskapslagstiftaren att, i syfte att få den inre marknaden att fungera väl, anta harmoniserade bestämmelser.

Domstolen konstaterade vidare att samma direktiv hade modifierat bestämmelserna i direktivet om behandling av personuppgifter och integritetsskydd inom sektorn för elektronisk kommunikation, vilket även det grundats på artikel 95 EG. Under dessa omständigheter kunde nämnda direktiv, i den mån det modifierar ett befintligt direktiv i gemenskapens regelverk, inte antas med stöd av en bestämmelse i EU fördraget utan att artikel 47 EU åsidosattes.

Domstolen slog slutligen fast att direktiv 2006/24 reglerar transaktioner som är oberoende av genomförandet av varje eventuell åtgärd inom ramen för polissamarbete och straffrättsligt samarbete. I direktivet harmoniseras varken frågan om de nationella brottsbekämpande myndigheternas tillgång till uppgifter eller frågan om användning och utbyte av dessa uppgifter mellan nämnda myndigheter. Dessa frågor omfattas i princip av avdelning VI i EU-fördraget och har uteslutits från bestämmelserna i direktivet. Härav följer att det materiella innehållet i direktiv 2006/24 huvudsakligen avser tjänsteleverantörernas verksamhet inom den berörda

⁴ Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/24/EG av den 15 mars 2006 och om ändring av direktiv 2002/58/EG (EUT L 105, s. 54).

sektorn av den inre marknaden, med undantag för statlig verksamhet som omfattas av avdelning VI i EU fördraget. Mot bakgrund av det materiella innehållet konstaterades att nämnda direktiv huvudsakligen avser den inre marknads funktion.

Även om domstolen sedan länge slagit fast de allmänna gemenskapsrättsliga principerna ger de fortfarande näring åt rättspraxis. I dom av den 10 mars 2009 i mål C-345/06, *Heinrich*, underströk domstolen räckvidden av rättsakternas erforderliga publicitet och bekräftade därmed rättssäkerhetsprincipens betydelse som allmän gemenskapsrättslig princip.

En resenär nekades på flygplatsen Wien Schewchat att gå ombord på ett flygplan med hänvisning till att vederbörandes kabinbagage innehöll föremål som med stöd av gemenskapsförordningar ansågs förbjudna. I förordning (EG) nr 2320/2002⁵ är det bland annat otillåtet att på flygplan ta ombord vissa föremål, vilka ges en allmän definition i en förteckning som intagits som bilaga till förordningen. Genomförandet av denna förordning säkerställs medelst förordning (EG) nr 622/2003⁶ och dess bilaga, vilken ändrades år 2004 genom förordning (EG) nr 68/2004⁷, men aldrig offentliggjordes.

Den berörda personen väckte talan vid domstol på grund av vägran att låta honom gå ombord på flygplanet, och yrkade fastställelse av att de åtgärder som vidtagits gentemot honom var rättsstridiga. Den nationella domstolen frågade EG domstolen huruvida förordningar eller delar av förordningar som inte offentliggjorts i Europeiska unionens officiella tidning trots detta kan vara rättsligt bindande.

I sin dom erinrade domstolen inledningsvis om att det redan av ordalydelsen i artikel 254.2 EG framgår att en gemenskapsförordning endast har rättsverkan om den har offentliggjorts i officiella tidningen. Den betonade därefter att en rättsakt som har antagits av en gemenskapsinstitution inte kan göras gällande mot fysiska och juridiska personer i en medlemsstat innan de har getts möjlighet att ta del av rättsakten genom att den har offentliggjorts i *Europeiska unionens officiella tidning* i vederbörlig ordning. Samma principer gäller i fråga om nationella åtgärder för genomförandet av gemenskapslagstiftning.

Domstolen slog i det aktuella målet fast att syftet med förordning (EG) nr 2320/2002 är att införa skyldigheter för enskilda, genom dess förbud mot att vissa i en till förordningen bifogad förteckning angivna föremål medförs ombord på flygplan. Eftersom bilagan till förordning (EG) nr 622/2003 inte hade offentliggjorts, var det inte möjligt för domstolen att pröva huruvida denna även berör förteckningen över förbjudna föremål och alltså syftar till att införa skyldigheter för enskilda. Domstolen tillade att det emellertid inte kan uteslutas att så är fallet. Domstolen påpekade dessutom att förteckningen över förbjudna föremål inte omfattas av de kategorier av åtgärder och informationer som betraktas som hemliga och därför inte offentliggörs. Av detta följer att förordning (EG) nr 622/2003 således med nödvändighet skulle vara ogiltig om den faktiskt medförde anpassningar av den ovannämnda förteckningen över förbjudna föremål.

⁵ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 2320/2002 av den 16 december 2002 om införande av gemensamma skyddsregler för den civila luftfarten (EGT L 355, s. 1).

⁶ Kommissionens förordning (EG) nr 622/2003 av den 4 april 2003 om åtgärder för att genomföra gemensamma grundläggande standarder avseende luftfartsskydd (EUT L 89, s. 9).

⁷ Kommissionens förordning (EG) nr 68/2004 av den 15 januari 2004 om ändring av förordning (EG) nr 622/2003 om åtgärder för att genomföra gemensamma grundläggande standarder avseende luftfartsskydd (EUT L 10, s. 14).

Domstolen drog härav slutsatsen att bilagan till förordning (EG) nr 622/2003 inte har bindande verkan i den mån den syftar till att införa skyldigheter för enskilda.

I dom av den 1 oktober 2009 i mål C-141/08 P, *Foshan Shunde Yongjian Housewares & Hardware mot rådet*, prövade domstolen ett överklagande och erinrade om att iakttagandet av rätten till försvar är av fundamental betydelse, varpå den slog fast att överträdelsen av denna rätt inom ramen för ett antidumpingförfarande var rättsstridig.

Diskussionen avsåg bland annat kommissionens underlåtenhet att iakttä den frist på tio dagar som den har enligt artikel 20.5 i förordning (EG) nr 384/96⁸ för att översända sitt förslag om slutliga åtgärder till rådet. Domstolen förklarade inledningsvis i sin dom att kommissionen måste iakttä denna frist för att företagen, vilka underrättats om kommissionens avsikt att höja antidumpingstullen i förhållande till den som angetts i dess tidigare meddelande, ska ges tillfälle att yttra sig. Domstolen erinrade därefter om att underlåtenheten att iakttä fristen kan leda till en ogiltigförklaring av den av rådet antagna förordningen bara om det finns en möjlighet att det administrativa förfarandet på grund av denna oegentlighet hade kunnat leda till ett annat resultat och att det berörda företags rätt till försvar således verkligen har påverkats.

För att utverka en ogiltigförklaring av kommissionens beslut att inte bevilja en person status som företag, när denne verkar i en marknadsekonomi, då detta beslut meddelats utan att tiodagarsfristen iakttagits, behöver det berörda företaget alltså inte visa att beslutet skulle ha haft ett annat innehåll utan endast att ett sådant antagande inte är helt uteslutet, då företaget hade kunnat förbereda ett bättre försvar om förfarandefelet inte hade begåtts. Vad beträffar tillämpningen av denna princip i det aktuella fallet, fann domstolen i motsats till tribunalen, med hänsyn till att kommissionen redan vid två tillfällen ändrat sin ståndpunkt på grund av yttranden som berörda parter tillställt den, att det inte kunde uteslutas att kommissionen skulle ha ändrat ståndpunkt ytterligare en gång till följd av de argument som det berörda företaget framfört. Domstolen upphävde därför inte bara tribunalens dom utan ogiltigförklarade även den angripna rådsförordningen.

På området för de allmänna gemenskapsrättsliga principerna finner man också domstolens underkännande av principen om likabehandling av aktieägare som en allmän gemenskapsrättslig princip. I dom av den 15 oktober 2009 i mål C-101/08, *Audiolux m.fl.*, slog den sålunda fast att det inte finns någon allmän gemenskapsrättslig princip enligt vilken minoritetsaktieägare skyddas av en skyldighet för den huvudaktieägare som förvärvar eller stärker sin kontroll över ett bolag att erbjuda minoritetsaktieägarna att lösa ut aktierna på samma villkor som de som överenskommit när huvudägaren förvärvade eller stärkte det aktieinnehav som gav honom kontroll över bolaget. Enligt domstolen är den omständigheten allena, att det finns vissa bestämmelser i sekundärrätten om skydd för minoritetsaktieägare, inte i sig tillräcklig för att kunna fastställa att det finns en allmän gemenskapsrättslig princip, och särskilt inte om bestämmelsernas tillämpningsområde är begränsat till vissa välavgränsade och tydliga rättigheter. Den allmänna likabehandlingsprincipen kan i sig inte heller medföra någon särskild skyldighet som endast gäller för en huvudaktieägare i förhållande till andra aktieägare eller kan peka ut en specifik situation i vilken det föreligger en sådan skyldighet. En sådan behandling förutsätter enligt domstolen att det görs ett lagstiftningsmässigt val efter en intresseavvägning och att det på förhand fastställs precisa och detaljerade regler, och detta val kan inte härledas ur den allmänna likabehandlingsprincipen. De allmänna gemenskapsrättsliga principerna har nämligen samma rang som bestämmelserna i fördraget, eftersom nämnda behandling

⁸ Rådets förordning (EG) nr 384/96 av den 22 december 1995 om skydd mot dumpad import från länder som inte är medlemmar i Europeiska gemenskapen (EGT L 56, s. 1).

kännetecknas av en grad av detaljering som fordrar att det utarbetas närmare föreskrifter, vilket i gemenskapen sker genom en sekundärrättsakt.

Förbudet mot alla former av diskriminering på grund av nationalitet och dess verkningar har prövats i ett ovanligt förfarande, nämligen i dom av den 27 oktober 2009 i mål C-115/08, *ČEZ*, där domstolen hade att ta ställning till denna princip inom tillämpningsområdet för Euratomfördraget.

En regional österrikisk domstol, vid vilken några fastighetsägare hade väckt talan mot kärnkraftverket Temelin i Republiken Tjeckien för att få störningar från grannfastigheter att upphöra, frågade EG domstolen huruvida det tillstånd som de tjeckiska myndigheterna meddelat för driften av kärnkraftverket skulle erkännas i Österrike inom ramen för ett sådant domstolsförfarande, då ett sådant erkännande inte föreskrevs i österrikisk lag.

Domstolen konstaterade inledningsvis att den industriella verksamhet som bedrevs vid kärnkraftverket Temelin omfattas av tillämpningsområdet för Fördraget om upprättandet av Europeiska atomenergigemenskapen (Euratom). Den påpekade därefter att hemvistet för företag som driver en anläggning i en medlemsstat normalt bestäms enligt rättsordningen i den staten och att deras situation är jämförbar med situationen för medborgare i denna stat. Den skillnad i behandling som drabbar anläggningar vilka har erhållit administrativt tillstånd i en annan medlemsstat än Republiken Österrike, ska följaktligen anses utgöra en skillnad i behandling grundad på nationalitet. Principen om förbud mot all diskriminering på grund av nationalitet utgör dock en allmän gemenskapsrättslig princip som även är tillämplig inom Euratomfördragets tillämpningsområde. Det är således inom ramen för Euratomfördraget som den av Republiken Österrike tillämpade åtskillnaden till nackdel för anläggningar vilka har erhållit administrativt tillstånd i en annan medlemsstat ska prövas. Domstolen fann därefter att en diskriminering på grund av nationalitet inte kan rättfärdigas av sådana rent ekonomiska hänsyn såsom skyddet för nationella näringsidkares intressen. En diskriminering kan inte heller rättfärdigas av målsättningen att skydda liv eller hälsa, miljö eller äganderätt, eftersom det finns en gemenskapsrättslig ram som delvis omfattar detta tillstånd och som säkerställer detta skydd. Republiken Österrike kunde följaktligen inte rättfärdiga den diskriminering som tillämpades i fråga om det administrativa tillstånd som meddelats i Republiken Tjeckien för driften av kärnkraftverket i Temelin.

Även om villkoren för upptagande av en talan om ogiltigförklaring är föremål för en mycket riklig rättspraxis hade domstolen, i ett mål om överklagande, i dom av den 10 september 2009 i de förenade målen C-445/07 P och C-455/07 P, *kommissionen mot Ente per le Ville Vesuviane* ännu en gång att pröva villkoren för upptagande till prövning av mål om talan som väckts av de myndigheter som berörs av beviljandet av finansiella stöd.

Domstolen erinrade om att ett regionalt eller lokalt organ med stöd av artikel 230 fjärde stycket EG, i den mån det utgör en juridisk person enligt nationell rätt, kan väcka talan om ogiltigförklaring mot ett beslut som är riktat till det och mot ett beslut som direkt och personligen berör det, varpå den preciserade att villkoret avseende direkt inverkan endast kan anses vara uppfyllt om två kriterier är för handen. Dels måste den ifrågasatta gemenskapsrättsakten ha direkt inverkan på den enskildes rättsliga ställning. Dels får akten inte lämna något utrymme för skönsmässig bedömning för dem till vilka den riktar sig, och som ska genomföra den.

I motsats till vad tribunalen funnit slog domstolen i detta hänseende fast att den omständigheten att ett regionalt eller lokalt organ i ett beslut om beviljande av finansiellt gemenskapsstöd utses som ansvarig myndighet för genomförandet av ett av Europeiska regionala utvecklingsfondens

projekt, inte innebär att detta organ självt har rätt till stödet. Likaså utgjorde den omständigheten att de nationella myndigheterna har framhållit sin avsikt vad avser återkravet av de belopp som det regionala eller lokala organet otillbörligen uppburit i sig ett uttryck för en självständig vilja från deras sida, då några skyldigheter enligt gemenskapsrätten inte åläggs dem. Detta visar väl den berörda medlemsstatens utrymme för skönsmåsig bedömning. Domstolen slog följaktligen fast att den ifrågavarande myndigheten inte berördes direkt av kommissionens beslut och att den således inte kunde väcka talan vid sin nationella domstol för att angripa lagenligheten av de nationella åtgärderna för tillämpningen av en gemenskapsrättsakt.

Domstolen fick även tillfälle att upprepa de krav som gäller enligt den kontradiktoriska principen, vilken styr förfarandet vid gemenskapsdomstolarna.

I dom av den 2 december 2009 i mål C-89/08 P, *kommissionen mot Irland m.fl.*, slog den nämligen fast att denna princip i regel inte bara innebär att varje part i en tvist har rätt att få ta del av de handlingar och yttranden som motparterna ingett till domstolen, och att yttra sig däröver, samt att den inte endast utgör hinder mot att gemenskapsdomstolen grundar sitt avgörande på omständigheter och handlingar som parterna, eller en av parterna, inte kunnat ta del av, och som de således inte har kunnat ta ställning till. Den innebär nämligen också att parterna har rätt att ta del av de rättsliga grunder som domstolen prövar ex officio och avser att grunda sitt avgörande på, samt att yttra sig däröver. För att de krav som har samband med rätten till en rättvis rättegång ska vara uppfyllda, ska parterna nämligen kunna få kännedom om och ha möjlighet att i en kontradiktorisk process diskutera de såväl faktiska som rättsliga omständigheter som är avgörande för målets utgång. Gemenskapsdomstolen kan följaktligen inte, förutom i särskilda fall, däribland dem som föreskrivs i gemenskapsdomstolarnas rättegångsregler, låta sitt avgörande vila på en rättslig grund som prövats ex officio, inte ens om det rör sig om tvingande rätt, och som i det aktuella fallet avser bristfällig motivering av det omtvistade beslutet, utan att dessförinnan ha berett parterna tillfälle att yttra sig över grunden. Domstolen preciserade att den redan i ett motsvarande sammanhang, som avsåg artikel 6 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen), hade slagit fast att det just är med hänsyn till denna artikel och själva syftet med alla berörda personers rätt till ett kontradiktoriskt förfarande och en rättvis rättegång, i den mening som avses i denna bestämmelse, som den ex officio eller efter att ha hört generaladvokaten eller på parternas begäran kan besluta att återuppta det muntliga förfarandet, i enlighet med artikel 61 i sina rättegångsregler, om den anser att den inte har tillräcklig kännedom om omständigheterna i målet eller om detsamma ska avgöras på grundval av ett argument som parterna inte har kunnat diskutera (se beslut av den 4 februari 2000 i mål C-17/98, *Emesa Sugar*, REG 2000, s. I-665, punkterna 8, 9 och 18, och dom av den 10 februari 2000 i de förenade målen C-270/97 och C-271/97, *Deutsche Post*, REG 2000, s. I-929, punkt 30). Enligt domstolen framgick det i det här aktuella fallet av handlingarna i målet och av vad som framkommit under förhandlingen i domstolen att tribunalen, genom den överklagade domen, ogiltigförklarade kommissionens beslut med stöd av en grund som prövats ex officio, avseende ett åsidosättande av artikel 253 EG, utan att dessförinnan, under det skriftliga förfarandet eller det muntliga förfarandet, ha berett parterna tillfälle att yttra sig över grunden. Tribunalen åsidosatte därmed den kontradiktoriska principen varvid den kränkte kommissionens intressen. Domstolen förklarade i enlighet med vad generaladvokaten påpekat, att även om bristande motivering visserligen utgör ett fel som i princip inte kan läkas ska fastställandet av en sådan brist grundas på en bedömning vid vilken, enligt fast rättspraxis, hänsyn ska tas till ett visst antal omständigheter. En sådan bedömning kan bli föremål för diskussion, särskilt när den inte avser en fullständig avsaknad av motivering utan motiveringen av en bestämd faktisk och rättslig fråga. Om kommissionen i detta fall hade getts möjlighet att inkomma med synpunkter,

hade den bland annat kunnat framföra samma argument som dem som framfördes inom ramen för den fjärde och den femte grunden för överklagandet.

Beträffande de skyldigheter som åvilar medlemsstaterna enligt gemenskapsrätten fick domstolen tillfälle i dom av den 24 mars 2009 i mål C 445/06, att erinra om de principer som gäller för medlemsstaternas utomobligatoriska ansvar för åsidosättande av gemenskapsrätten, varvid den i vissa avseende preciserade och förklarade hur dessa konkret ska tillämpas.

När det gäller genomförandet av detta ansvar erinrade domstolen om att det, i avsaknad av gemenskapsrättsliga föreskrifter, är inom ramen för nationell skadeståndsrätt som det ankommer på staten att gottgöra följderna av den skada som enskilda lidit till följd av åsidosättandet av gemenskapsrätten, eftersom de förutsättningar, bland annat avseende tidsfrister, som fastställs i nationell lagstiftning i fråga om skadestånd ska vara förenliga med likvärdighetsprincipen och effektivitetsprincipen. Fastställandet i förväg av rimliga tidsfrister för att väcka talan hade i detta avseende redan befunnits vara förenligt med gemenskapsrätten. Domstolen tillade att en sådan frist dessutom ska vara tillräckligt förutsebar för den enskilde. Det är den nationella domstolens uppgift att, med beaktande av samtliga de element som kännetecknar den rättsliga och faktiska situationen vid tidpunkten för omständigheterna i målet, pröva huruvida detta är fallet. På den nationella domstolen ankommer även att pröva huruvida en analog tillämpning av den frist som föreskrivs i den nationella lagstiftningen leder till att villkoren för ersättning för skada som enskilda lidit till följd av denna medlemsstats åsidosättande av gemenskapsrätten inte på grund av denna tillämpning skulle ha varit mindre förmånliga än de villkor som är tillämpliga på liknande skadestånd i interna rättsförhållanden.

Domstolen tog därefter ställning till den konkreta tillämpningen av preskriptionstiden och slog därvid fast att gemenskapsrätten inte innehåller något krav på att denna preskriptionstid ska avbrytas eller suspenderas när Europeiska kommissionen har inlett ett fördragsbrottsförfarande enligt artikel 226 EG. Inte heller när det gäller skadeståndstalan mot en stat på grund av ett felaktigt införlivande av ett direktiv, vilket var fallet i det aktuella målet, utgör gemenskapsrätten något hinder för att preskriptionstiden börjar löpa då de första skadeverkningarna av detta felaktiga införlivande uppstår och då ytterligare skadeverkningar kan förutses, även om denna tidpunkt ligger före det korrekta införlivandet av detta direktiv.

Vad slutligen beträffar den inställning som den skadelidande parten påfordrat slog domstolen fast att gemenskapsrätten tillåter en nationell lagstiftning i vilken det föreskrivs att en enskild inte kan erhålla ersättning för skada som vederbörande uppsåtligen eller av oaktsamhet har underlåtit att förhindra genom att använda sig av ett rättsmedel, förutsatt att det är rimligt att kräva av den skadelidande att denne använder sig av det ifrågavarande rättsmedlet, vilket det ankommer på den nationella domstolen att avgöra. Den omständigheten att det är sannolikt att den nationella domstolen kommer att begära ett förhandsavgörande med stöd av artikel 234 EG, av domstolen, eller att en talan om fördragsbrott har väckts vid domstolen kan inte, i sig, utgöra ett tillräckligt skäl för att fastslå att det inte är rimligt att använda sig av ett rättsmedel.

Vad beträffar rättsområdet för gemenskapens yttre förbindelser förtjänar ett yttrande och tre mål att nämnas.

I sitt yttrande 1/08 av den 30 november 2009 uttalade sig domstolen på kommissionens begäran om artikel 300.6 EG, angående dels huruvida Europeiska gemenskapen har exklusiv behörighet eller enbart delad behörighet med medlemsstaterna att ingå avtal med Världshandelsorganisationen (WTO) om ändring av de listor över gemenskapens och

medlemsstaternas särskilda åtaganden enligt Allmänna tjänstehandelsavtalet (GATS), dels vad som är den korrekta rättsliga grunden för ingåendet av dessa avtal.

I det aktuella fallet hade utvidgningarna år 1995 och år 2004 gjort det nödvändigt att utarbeta en ny lista där även de tretton nya medlemsstaterna, som dithills varit upptagna på en separat lista med avseende på deras åtaganden inom ramen för GATS, ingår. I syfte att slå samman listan över åtaganden för de tretton nya medlemsstaterna med den aktuella listan över gemenskapen och medlemsstaterna, informerade kommissionen den 28 maj 2004 om de ändringar och återtaganden som den avsåg att göra avseende listorna. Enligt artikel XXI i GATS hade dessa ändringar i listorna över åtaganden lett till yrkanden om ersättning för de medlemmar i WTO som berördes av de olika ändringar av listorna som gjorts på grund av sammanslagningen. Domstolen erinrade först om att valet av lämplig rättslig grund är av konstitutionell betydelse. Eftersom gemenskapen enbart har den behörighet som den tilldelats måste den nämligen knyta det tilltänkta avtalet till en bestämmelse i fördraget som ger den fullmakt att godkänna en sådan rättsakt. Domstolen prövade därför gemenskapens behörighet att ingå de aktuella avtalen och vilka rättsliga grunder som var tänkbare för detta ingående, då dessa två frågor var oskiljaktigt förenade med varandra. Efter att ha prövat punkterna 1, 5 och 6 i artikel 133 EG, kom domstolen till slutsatsen att avtalen med de berörda medlemmarna i WTO faller inom Europeiska gemenskapens och medlemsstaternas delade behörighet. När det gäller den korrekta rättsliga grunden preciserade domstolen att den del av de aktuella avtalen som avser "transporter" enligt artikel 133.6 tredje stycket EG omfattas av transportpolitiken och inte av den gemensamma handelspolitiken. Domstolen drog av sin prövning slutligen den slutsatsen att den rättsliga grunden för gemenskapsrättsakten om ingående av dessa avtal ska vara artikel 133.1 EG, 133.5 EG och 133.6 andra stycket EG liksom artiklarna 71 EG och 80.2 EG, jämförda med artikel 300.2 EG och 300.3 första stycket EG.

I domar av den 3 mars 2009 i målen C-205/06, *kommissionen mot Österrike*, C-249/06, *kommissionen mot Sverige*, konstaterade domstolen inom ramen för av kommissionen inledda fördragsbrottsförfaranden, att Konungariket Sverige och Republiken Österrike underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt artikel 307 andra stycket EG genom att inte vidta lämpliga åtgärder för att undanröja oförenligheter mellan deras gemenskapsrättsliga skyldigheter och bestämmelser om överföringar av kapital i de investeringsskyddsavtal som ingåtts med vissa tredjeländer. I de aktuella målen innehöll de olika aktuella investeringsskyddsavtalen bestämmelser som garanterar fri överföring av betalningar med anknytning till en investering i en fritt konvertibel valuta. Dessa avtal överensstämde i så måtto med lydelsen av artikel 56.1 EG enligt vilken alla restriktioner för kapitalrörelser och betalningar mellan medlemsstater samt mellan medlemsstater och tredjeland ska vara förbjudna. Rådet har emellertid med stöd av artiklarna 57.2 EG, 59 EG och 60.1 EG behörighet att, under vissa bestämda förhållanden, begränsa kapitalrörelser och betalningar mellan medlemsstaterna och tredjeländer. Domstolen påpekade inledningsvis att det för säkerställandet av dessa bestämmelsers ändamålsenliga verkan är nödvändigt att de åtgärder som begränsar den fria rörligheten för kapital som rådet eventuellt beslutar om kan tillämpas omedelbart gentemot de stater som berörs av dem. De stater som berörs av åtgärderna kan vara vissa av de stater som har undertecknat ett av de aktuella avtalen med Konungariket Sverige och Republiken Österrike. Rådets behörighet att ensidigt vidta restriktiva åtgärder gentemot tredjeländer på ett område som är identiskt eller har samband med det område som regleras av ett tidigare avtal som ingåtts mellan en medlemsstat och ett tredjeland innebär följaktligen att det föreligger en oförenlighet med nämnda avtal när det, för det första, inte finns någon bestämmelse i det tidigare avtalet som gör det möjligt för den berörda medlemsstaten att utöva sina rättigheter och fullgöra sina skyldigheter i egenskap av medlem av gemenskapen och när det, för det andra, inte heller finns någon folkrättslig mekanism som möjliggör detta. Domstolen preciserade för övrigt att den tid som de

internationella förhandlingar som vore nödvändiga för att omförhandla de aktuella avtalen skulle ta i anspråk i sig oförenlig med dessa åtgärders ändamålsenliga verkan. Verkningarna av de andra folkrättsliga medel som kan tillgripas, exempelvis en suspension av avtalet eller till och med en uppsägning av de aktuella avtalen eller av vissa bestämmelser däri, är alltför osäkra för att säkerställa att de åtgärder som rådet har beslutat om skulle kunna tillämpas på ett ändamålsenligt sätt.

I dom av den 19 februari 2009 i mål C-228/06, *Soysal och Savatli*, tog domstolen ställning till den standstill-klausul som intagits i artikel 41.1 i tilläggsprotokollet till associeringsavtalet EEG–Turkiet⁹. Enligt detta protokoll får de fördragsslutande parterna inte sinsemellan införa nya begränsningar av etableringsrätten och av den fria handeln med tjänster från det datum då nämnda protokoll träder i kraft.

I det aktuella målet rörde det sig om två turkiska medborgare som hade för avsikt att i en medlemsstat utöva friheten att tillhandahålla tjänster med stöd av associeringsavtalet. Domstolen erinrade först om att denna bestämmelse, vilken anges i klara, precisa och ovillkorliga ordalag, har direkt effekt. Domstolen tolkade därefter den aktuella bestämmelsen så, att den utgör hinder mot att, från och med ikraftträdandet av tilläggsprotokollet till associeringsavtalet EEG–Turkiet, gentemot den berörda medlemsstaten, införa en skyldighet för turkiska medborgare att inneha visering för att få resa in i en medlemsstat, i syfte att där tillhandahålla tjänster för ett i Turkiet etablerat bolags räkning, eftersom det vid ikraftträdandet inte fanns något krav på sådan visering.

Enligt domstolen kan denna slutsats inte ifrågasättas av den omständigheten att nämnda begränsning hänför sig till en nationell lagstiftning om genomförande av en bestämmelse i gemenskapens sekundärrätt, eftersom de internationella avtal som gemenskapen ingått har företrädare framför gemenskapens sekundärrättsakter.

Unionsmedborgarskap

Dom av den 23 april 2009 i mål C-544/07, *Rüffler*, är ett bra exempel på tillämpningen av unionsmedborgarnas rätt att fritt röra sig och uppehålla sig.

Uwe Rüffler var en tysk före detta arbetstagare som vid pensioneringen bosatte sig i Polen. Han hade rätt till två pensioner som utbetalades i Tyskland. Den ena pensionen beskattades i Tyskland och den andra i Polen. Uwe Rüffler begärde hos den polska skattemyndigheten att den inkomstskatt som han var skyldig att erlagga i Polen skulle reduceras med ett belopp motsvarande de sjukförsäkringsavgifter som han hade erlagt i Tyskland. Denna begäran avslogs emellertid med motiveringen att det i den polska lagstiftningen föreskrivs att det endast är avgifter som betalats till en polsk sjukförsäkringsinstitution som får dras av från inkomstskatten. Uwe Rüffler väckte talan vid polsk domstol vilken i sin tur hänsköt en begäran om förhandsavgörande till domstolen.

⁹ Tilläggsprotokoll som undertecknades i Bryssel den 23 november 1970 och ingicks, godkändes och bekräftades på gemenskapens vägnar genom rådets förordning (EEG) nr 2760/72 av den 19 december 1972 (EGT L 293, s. 1; svensk specialutgåva, område 11, volym 1, s. 130).

Till skillnad från Uwe Rüffler och den hänskjutande domstolen, vilka grundade sina argument på artiklarna 12 EG och 39 EG, konstaterade domstolen inledningsvis att artikel 39 EG inte var tillämplig, eftersom den endast rör yrkesverksamma arbetstagare eller arbetssökande. Uwe Rüffler kunde emellertid åberopa sin ställning som unionsmedborgare och således sin rätt att fritt röra sig och uppehålla sig i medlemsstaterna såsom den följer av artikel 18 EG. Följaktligen prövade domstolen om de polska skattebestämmelserna var förenliga med denna artikel och fastslog att de, i den mån som en skatteförmån ges för de sjukförsäkringsavgifter som erlagts till ett polskt sjukförsäkringsorgan medan sådana förmåner nekas de skattskyldiga som erlägger sina avgifter till ett organ i en annan medlemsstat, innebär att skattskyldiga som i likhet med Uwe Rüffler har utnyttjat sin rätt till fri rörlighet och lämnat den medlemsstat i vilken de utövat hela sin yrkesverksamhet för att bosätta sig i Polen missgynnas. En sådan begränsning av rätten till reduktion av inkomstskatten utgör en begränsning av rätten att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier som inte är objektivt motiverad.

Fri rörlighet för varor

På detta område kan nämnas tre domar som belyser svårigheten med att precisera begreppet åtgärd med motsvarande verkan.

I dom av den 10 februari 2009 i mål C-110/05, *kommissionen mot Italien*, prövade domstolen, efter att ha förordnat om återupptagande av det muntliga förfarandet, kommissionens yrkande om fastställelse av att Republiken Italien hade underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt artikel 28 EG, genom att införa förbud mot att använda släpvagnar på mopeder, motorcyklar och tre- och fyrhjuliga motorcykelfordon. Domstolen fann att en medlemsstat som av skäl avseende skyddet för trafiksäkerheten har infört förbud mot att på sådana fordon använda släpvagnar som är speciellt tillverkade för dessa och som lagligen tillverkas och saluförs i andra medlemsstater inte har underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt nämnda artikel. Domstolen förklarade att ett sådant förbud visserligen utgör en åtgärd med verkan motsvarande den som kvantitativa importrestriktioner har, vilken åtgärd är förbjuden enligt nämnda artikel, i den mån den hindrar tillträdet till den berörda marknaden för släpvagnar som är speciellt tillverkade för motorcyklar, eftersom den har en avsevärd inverkan på konsumenternas beteende och gör att det inte kan finnas någon efterfrågan på sådana släpvagnar på den marknaden. Emellertid ska förbudet anses vara motiverat av skäl avseende skyddet för trafiksäkerheten. Även om det är riktigt att det är den medlemsstat som åberopar ett tvingande krav för att motivera ett hinder för den fria rörligheten för varor som ska visa att dess lagstiftning är ändamålsenlig och nödvändig för att uppnå de legitima mål som medlemsstaten eftersträvar, kan denna bevisbörda inte innebära ett krav på att denna medlemsstat, med säkerhet, ska visa att ingen annan upptänklig åtgärd gör det möjligt att uppnå nämnda mål under samma villkor. Även om det inte är uteslutet att andra åtgärder än det ifrågavarande förbudet kan garantera en viss nivå av trafiksäkerhet för en fordonskombination bestående av en motorcykel och en släpvagn, kan medlemsstaterna nämligen inte nekas möjligheten att uppnå ett sådant mål som trafiksäkerheten genom att införa allmänna regler som är okomplicerade, enkla för förarna att förstå och tillämpa samt lätta för de behöriga myndigheterna att administrera och kontrollera efterlevnaden av.

Dom av den 30 april 2009 i mål C-531/07, *Fachverband des Buch- und Medienwirtschaft*, rör österrikisk lagstiftning om fasta priser på böcker på tyska. I denna lagstiftning föreskrivs att förläggaren eller importören är skyldig att fastställa ett detaljhandelspris och offentliggöra detta pris, och importören får inte underskrida det detaljhandelspris, exklusive mervärdesskatt, som förläggaren har fastställt eller rekommenderat för den stat där böckerna ges ut. Domstolen fann

att även om den österrikiska lagstiftningen avser former för försäljning av böcker påverkar den inte saluföringen av inhemska böcker och böcker från andra medlemsstater på samma sätt, eftersom den innebär ett förbud för importörer att underskrida det pris som tillämpas i den stat där boken ges ut. Domstolen förklarade att den aktuella lagstiftningen innebär att böcker på tyska från andra medlemsstater behandlas mindre gynnsamt än inhemska böcker, eftersom österrikiska importörer och utländska förläggare är förhindrade att fastställa ett lägsta detaljhandelspris i förhållande till situationen på importmarknaden, medan de österrikiska förläggarna fritt kan fastställa sådana minimipriser för detaljhandelsförsäljning på den nationella marknaden. Enligt domstolen utgör en sådan lagstiftning således en begränsning av den fria rörligheten för varor. Domstolen slog dessutom fast att denna begränsning inte var befogad. Domstolen framhöll bland annat att skyddet av böcker i egenskap av kulturföremål kan anses vara ett tvingande krav av allmänintresse som kan motivera åtgärder som begränsar den fria rörligheten för varor, under förutsättning att sådana åtgärder är ägnade att leda till att det eftersträvade målet uppnås och inte går utöver vad som är nödvändigt för att uppnå detta mål. I förevarande fall kunde emellertid målet att skydda böcker i egenskap av kulturföremål uppnås genom åtgärder med mindre begränsande verkan för importören, till exempel genom att tillåta denne eller den utländske förläggaren att fastställa ett försäljningspris för den österrikiska marknaden med beaktande av situationen på den marknaden. Följaktligen slog domstolen fast att den österrikiska lagstiftningen, som innebär att importörer av böcker på tyska förbjuds att fastställa ett pris som är lägre än det detaljhandelspris som förläggaren har fastställt eller rekommenderat i den stat där böckerna gavs ut, utgjorde ett hinder för den fria rörligheten för varor som inte kunde motiveras med stöd av gemenskapsrätten.

I dom av den 4 juni 2009 i mål C-142/05, *Mickelsson och Roos*, hade domstolen att ta ställning till frågan huruvida en svensk lagstiftning som innebar ett förbud mot användning, förutom i vissa områden, av vissa typer av vattenskotrar, närmare bestämt ”en farkost vars längd understiger fyra meter och som ... har en förbränningsmotor med ett vattenjetaggregat som främsta drivkälla och ... har utformats för att framföras av en eller flera personer som sitter, står eller står på knä på farkosten snarare än befinner sig i den”, var förenlig med särskilt artiklarna 28 EG och 30 EG. Domstolen slog fast att nämnda artiklar inte utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken det av miljöskyddshänsyn är förbjudet att använda sådana vattenskotrar utanför anvisade vattenområden, under förutsättning, för det första, att de behöriga nationella myndigheterna är skyldiga att vidta de genomförandeåtgärder som krävs för att anvisa de vattenområden, utanför de allmänna farlederna, i vilka vattenskotrar får användas, och för det andra, att de behöriga myndigheterna faktiskt har utövat den behörighet som de getts i detta avseende och att de har anvisat de vattenområden som uppfyller kraven i den nationella lagstiftningen, samt för det tredje, att sådana åtgärder har vidtagits inom rimlig tid från det att den nationella lagstiftningen trädde i kraft. När de nationella bestämmelserna som anvisar vattenområden och farleder där vattenskotrar får användas leder till att användarna hindras att bruka varorna på avsett sätt eller kraftigt begränsar deras användning, vilket det ankommer på den nationella domstolen att kontrollera, skulle de kunna ha en avsevärd inverkan på konsumenternas beteende. I vetskap om att den användning som tillåts i en sådan lagstiftning är mycket begränsad skulle de nämligen ha ett begränsat intresse av att köpa den ifrågavarande varan. Sådana bestämmelser utgör således ett hinder för dessa varors tillträde till den ifrågavarande nationella marknaden och utgör därmed en åtgärd med verkan motsvarande den som kvantitativa importrestriktioner har och som är förbjuden enligt artikel 28 EG. Enligt domstolen kan emellertid en sådan lagstiftning motiveras av målet att skydda miljön, om ovan angivna förutsättningar är uppfyllda. En begränsning av eller ett förbud mot användning av vattenskotrar är nämligen ägnat att säkerställa skyddet för miljön, men för att en nationell lagstiftning ska kunna anses motiverad måste dock de nationella myndigheterna dessutom visa att den begränsande inverkan som lagstiftningen har på den fria rörligheten för varor inte går utöver vad som krävs för att nämnda

mål ska uppnås. Även om det inte är uteslutet att andra åtgärder än det aktuella förbudet kan säkerställa en viss nivå av miljöskydd, kan medlemsstaterna inte nekas möjligheten att uppnå ett sådant mål som skyddet för miljön genom att införa allmänna bestämmelser som dels betingas av geografiska särdrag i den berörda medlemsstaten, dels är lätta för de behöriga myndigheterna att administrera och kontrollera efterlevnaden av. Det kan dock med stöd av själva lydelsen av den nationella lagstiftningen presumeras att vattenskotrar får användas i de områden som på nämnda sätt ska anvisas genom åtgärder för genomförandet, utan att detta innebär sådana risker eller störningar som inte kan anses godtagbara för miljön. Av detta följer att ett allmänt förbud mot användning av sådana varor utanför de allmänna farlederna utgör en åtgärd som går utöver vad som är nödvändigt för att uppnå målet att skydda miljön. För att den nationella åtgärden ska förbli proportionerlig och därmed vara motiverad med hänsyn till målet att skydda miljön, gäller för övrigt att om den nationella domstolen skulle finna att genomförandeåtgärderna antagits inom en rimlig tid, men efter tidpunkten för omständigheterna i målet vid den nationella domstolen, och om det i genomförandeåtgärderna anges att det vattenområde där de tilltalade använt sina vattenskotrar, för vilket de åtalats, utgör ett vattenområde i vilket användningen av vattenskotrar är tillåten, måste det vara tillåtet för de tilltalade att åberopa detta. Detta följer dessutom även av den allmänna principen i gemenskapsrätten att den strafflagstiftning som är mest förmånlig för den tilltalade respektive den påföljd som är lindrigast får tillämpas retroaktivt.

Jordbruk

Antalet mål på jordbruksområdet har minskat tydligt under flera års tid, och den trenden höll i sig under år 2009.

Därför ska endast dom av den 8 september 2009 i mål C-478/07, *Budějovický Budvar*, nämnas. Detta mål rör skydd för beteckningen BUD som ursprungsbeteckning. Rådets förordning av den 20 mars 2006 om skydd av geografiska beteckningar och ursprungsbeteckningar¹⁰ syftar till att garantera konsumenterna att jordbruksprodukter försedda med en geografisk beteckning som registrerats i enlighet med denna förordning har vissa särskilda egenskaper till följd av att de kommer från ett visst geografiskt område, så att deras geografiska härkomst innebär en kvalitetsgaranti. Förutsatt att de uppfyller villkoren i förordningen, är så kallade kvalificerade ursprungsbeteckningar och geografiska beteckningar skyddade. Däremot är förordningen inte tillämplig på så kallade enkla geografiska beteckningar, det vill säga sådana som inte kräver att produkterna har någon särskild egenskap eller något särskilt renommé kopplat till den plats de härrör från. Att en medlemsstat beviljar skydd för en sådan enkel geografisk härkomstbeteckning, som utgör en restriktion för den fria rörligheten för varor, kan dock ändå under vissa villkor vara motiverat enligt gemenskapsrätten. I detta fall väckte ett tjeckiskt bryggeri talan vid Handelsgericht Wien och yrkade förbud för en distributör i Wien mot att under varumärket American Bud saluföra öl som tillverkats av ett bryggeri med säte i Förenta staterna, på den grunden att användningen av den beteckningen för öl från en annan stat än Tjeckien strider mot bestämmelserna i ett bilateralt avtal som ingicks år 1976 mellan Republiken Österrike och den tidigare Tjeckoslovakiska socialistiska republiken. Beteckningen Bud påstods utgöra en skyddad beteckning enligt detta avtal, som följaktligen uteslutande var förbehållen tjeckiska produkter. Handelsgericht Wien frågade domstolen under vilka villkor beteckningen Bud kan åtnjuta skydd enligt detta bilaterala avtal för öl tillverkat i Tjeckien. Domstolen svarade att

¹⁰ Rådets förordning (EG) nr 510/2006 av den 20 mars 2006 om skydd av geografiska beteckningar och ursprungsbeteckningar för jordbruksprodukter och livsmedel (EUT L 93, s. 12).

beteckningen Bud skulle kunna utgöra en enkel och indirekt geografisk härkomstbeteckning, det vill säga en beteckning för vilken det inte föreligger något direkt samband mellan å ena sidan produktens kvalitet, anseende eller annan egenskap och å andra sidan produktens särskilda geografiska ursprung, och som dessutom inte i sig är ett geografiskt namn utan på sin höjd innebär att konsumenterna informeras om att produkter med denna beteckning härrör från en viss ort, region eller land. För att Handelsgericht Wien skulle kunna kvalificera beteckningen Bud som en enkel geografisk härkomstbeteckning, måste det prövas huruvida denna beteckning, enligt sakomständigheterna och den rådande uppfattningen i Tjeckien, åtminstone är ägnad att informera konsumenterna om att produkter med denna beteckning härrör från en viss region eller ort i den medlemsstaten och inte blivit generisk i medlemsstaten i fråga. Under dessa omständigheter utgör gemenskapsrätten inte hinder för nationellt skydd av en sådan enkel geografisk ursprungs-beteckning eller för den delen för att skyddet utvidgas till en annan medlemsstat genom ett bilateralt avtal. Enligt Handelsgericht ska emellertid beteckningen Bud snarare kvalificeras som ursprungs-beteckning för produkter vars egenskaper beror på de naturliga och mänskliga faktorer som kännetecknar dess härkomst. Handelsgericht önskade därför få klarhet i huruvida gemenskapsförordningen om skydd för geografiska beteckningar utgör hinder för skyddet för ursprungs-beteckningen Bud, för vilken registrering inte begärts i enlighet med nämnda förordning. Vid sin anslutning till Europeiska unionen begärde Republiken Tjeckien endast gemenskaps-skydd för härkomstbeteckningar för öl tillverkat i staden Česke Budějovice, nämligen "Budějovické pivo", "Českobudějovické pivo" och "Budějovický měšťanský", vilka betecknar ett starköl kallat "Bud Super Strong". Enligt domstolen har förordningen om skydd av geografiska beteckningar och ursprungs-beteckningar en uttömmande karaktär och utgör därför hinder mot tillämpning av bestämmelser i avtal mellan två medlemsstater, såsom de ifrågavarande bilaterala avtalen, som ger en beteckning som enligt en medlemsstats nationella rätt erkänns som ursprungs-beteckning skydd i en annan medlemsstat, där detta skydd faktiskt åberopas trots att ursprungs-beteckningen i fråga inte blivit föremål för någon ansökan om registrering i enlighet med nämnda förordning.

Fri rörlighet för personer, tjänster och kapital

Även detta år har domstolen meddelat ett antal domar som rör dels hur principerna om fri rörlighet påverkar gemenskapslagstiftningen, dels begränsningar av denna frihet i nationell lagstiftning. Flera mål rör ett antal friheter samtidigt, vilket gör att det blir mer överskådligt att nedan utgå från de olika friheterna än att presentera varje dom för sig.

Vad avser etableringsfriheten och den fria rörligheten för arbetstagare finns det skäl att nämna dom av den 29 januari 2009 i mål C-311/06, *Consiglio Nazionale degli Ingegneri*, vilken rör tolkningen av direktiv 89/48/EEG om en generell ordning för erkännande av examensbevis över behörighetsgivande högre utbildning som omfattar minst tre års studier¹¹. Tolkningsfrågorna rörde mera bestämt möjligheten för den som innehar ett intyg om likvärdighet vad avser ett behörighetsbevis utfärdat av en myndighet i en medlemsstat, när detta bevis inte utfärdats för att vederbörande har genomgått någon utbildning inom denna medlemsstats utbildningssystem och inte grundar sig på någon examen eller på någon yrkeserfarenhet som förvärvats i denna medlemsstat, att åberopa bestämmelserna i nämnda direktiv för att få tillträde till ett reglerat yrke i värdmedlemsstaten. Domstolen svarade att så inte är fallet och att ett behörighetsbevis som styrker yrkesmässiga kvalifikationer inte kan betraktas på samma sätt som ett "examensbevis", i

¹¹ Rådets direktiv 89/48/EEG av den 21 december 1988 (EGT L 19, 1989, s. 16; svensk specialutgåva, område 6, volym 2, s. 192).

den mening som avses i detta direktiv, om kvalifikationerna inte helt eller delvis har förvärvats inom det utbildningssystem som är etablerat i den medlemsstat där det aktuella beviset utfärdats. Ett behörighetsbevis underlättar vidare tillträdet till ett visst yrke eller utövandet härav i den mån det visar att innehavaren har kompletterande kvalifikationer. Enligt domstolen skulle det strida mot principen att medlemsstaterna förbehåller sig rätten att fastställa en lägsta kvalifikationsnivå i syfte att garantera kvaliteten på de tjänster som produceras inom deras territorier att tillåta att en person som endast har erhållit ett behörighetsbevis som utfärdats i dennes hemstat, vilket i sig inte ger tillträde till det nämnda reglerade yrket, likväl får tillträde till detta yrke, trots att intyget om erkännande av likvärdighet från värdmedlemsstaten inte utvisar att vederbörande har förvärvat kompletterande kvalifikationer eller yrkeserfarenhet.

Vad avser etableringsfriheten och de därtill knutna fria rörligheterna för tjänster eller kapital har domstolen meddelat ett antal domar som rör nationella lagstiftningar med skydd för folkhälsan som mål.

Två av dessa domar är värda särskild uppmärksamhet. De rör bestämmelser i italiensk respektive tysk lagstiftning som föreskriver att endast farmaceuter har rätt att inneha och driva ett apotek. I dom av den 19 maj 2009 i de förenade målen C-171/07 och C-172/07, *Apothekerkammer des Saarlandes m.fl.*, förklarade domstolen att artiklarna 43 EG och 48 EG inte utgör hinder för en sådan lagstiftning. En sådan bestämmelse om utestängning av icke-farmaceuter utgör visserligen en inskränkning i den mening som avses i artikel 43 EG. Enligt domstolen kan denna inskränkning emellertid motiveras med hänsyn till skyddet för folkhälsan, och närmare bestämt med hänsyn till målet att säkerställa en säker och högkvalitativ läkemedelsförsörjning till befolkningen. Med hänsyn till att läkemedel, till följd av de terapeutiska effekter som utmärker dem, har en särskild karaktär som påtagligt skiljer dem från andra varor och de risker som överkonsumtion eller felaktig användning av läkemedel har för folkhälsan och för den finansiella jämvikten inom systemen för social trygghet, kan medlemsstaterna underkasta de personer som ansvarar för detaljhandeln med läkemedel stränga krav, som bland annat avser formerna för saluföring och vinststrävan. I synnerhet kan medlemsstaterna förbehålla detaljhandelsförsäljning av läkemedel åt, i princip, endast farmaceuter, på grund av att dessa ska kunna lämna vissa garantier och vara i stånd att ge upplysningar till konsumenterna. I dom av den 19 maj 2009 i mål C-531/06, *kommissionen mot Italien*, använde domstolen ett liknande resonemang, när den kom fram till att Republiken Italien inte underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt artiklarna 43 EG och 56 EG genom att bibehålla lagstiftning enligt vilken rätten att driva privata apotek för detaljhandel är förbehållen fysiska personer med farmaceutexamen och driftsbolag där samtliga delägare är farmaceuter. Domstolen kom till samma slutsats vad avser lagbestämmelser som gör det omöjligt för företag som distribuerar läkemedel att förvärva andelar i bolag som driver kommunala apotek.

I dom av den 10 mars 2009 i mål C-169/07, *Hartlauer*, fann domstolen att artiklarna 43 EG och 48 EG utgör hinder för nationella bestämmelser enligt vilka det krävs tillstånd för att inrätta en privat vårdinrättning i form av en självständig tandvårdspoliklinik, och enligt vilka detta tillstånd ska nekas när det, med hänsyn till den vård som redan erbjuds genom läkare som omfattas av avtal med en försäkringskassa, inte finns ett behov som motiverar ett sådant inrättande. Enligt domstolen är en sådan nationell lagstiftning inte ägnad att säkerställa förverkligandet av målsättningarna att dels upprätthålla en väl avvägd och allmänt tillgänglig kvalitetssjukvård, dels undvika risken för att den ekonomiska balansen i det sociala trygghetssystemet allvarligt rubbas, eftersom det inte också föreskrivs en sådan ordning för gruppraktiker och eftersom lagstiftningen inte baseras på ett villkor som tillräckligt kan begränsa de nationella myndigheternas utrymme för skönsmässig bedömning. För att ett sådant system med krav på föregående myndighetstillstånd ska kunna anses berättigat, måste det grundas på objektiva kriterier som

inte är diskriminerande och som är kända på förhand, för att tillräckligt begränsa myndigheternas utrymme för skönsmässig bedömning. Enligt domstolen är detta inte fallet när tillstånd att inrätta en ny tandvårdspoliklinik beviljas på grundval av antalet patienter per läkare, som varken har fastställts eller på något sätt meddelats de berörda parterna på förhand, eller när det föregående tillståndet grundas på en metod som kan äventyra en objektiv och opartisk behandling av den berörda tillståndsansökan.

Vad avser etableringsfriheten och den fria rörligheten för tjänster är dom av den 28 april 2009 i mål C-518/06, *kommissionen mot Italien*, av intresse. Målet rör italienska bestämmelser som ålägger samtliga försäkringsföretag, inbegripet försäkringsföretag med huvudkontor i en annan medlemsstat men som bedriver verksamhet i Italien, att ingå avtal om ansvarsförsäkring för motorfordon med alla potentiella kunder som framställer en begäran härom. Domstolen fann att Republiken Italien inte hade åsidosatt sina skyldigheter enligt artiklarna 43 EG och 49 EG genom att bibehålla en sådan lagstiftning. En sådan kontraheringsplikt inskränker förvisso etableringsfriheten och friheten att tillhandahålla tjänster. Enligt domstolen rättfärdigas emellertid denna inskränkning av syftet att garantera socialt skydd, vilket i huvudsak består i att personer som skadas i trafikolyckor garanteras skälig ersättning. Vad närmare bestämt avser frågan huruvida lagstiftningen i fråga är proportionerlig, anmärkte domstolen att det inte är absolut nödvändigt att en inskränkande bestämmelse som en medlemsstats myndigheter har antagit överensstämmer med en uppfattning som delas av samtliga medlemsstater, vad avser det sätt på vilket det aktuella legitima intresset ska skyddas. Den omständigheten att vissa medlemsstater har valt att införa ett annat system för att säkerställa att samtliga fordonsägare kan teckna en ansvarsförsäkring med tillämpning av rimliga premietariffer visar således inte att kontraheringsplikten går utöver vad som är nödvändigt för att uppnå de mål som eftersträvas.

Det ska anmärkas att domstolen i samma dom även uttalade sig om artikel 9 i direktiv 92/49/EEG.¹² Domstolen ansåg att definitionen i denna artikel av tillämpningsområdet för principen om hemlandstillsyn inte är uttömmande. I nämnda artikel anges nämligen att den finansiella tillsynen "bland annat" innefattar kontroll av försäkringsföretagens solvens och tekniska avsättningar. Denna bestämmelse kan likväl inte tolkas så, att ursprungsmedlemsstaten har exklusiv behörighet vad avser kontrollen av försäkringsföretagens kommersiella handlande. Av detta följer att nämnda artikel inte utgör ett hinder för att värdmedlemsstaten genomför kontroller avseende de sätt på vilka försäkringsföretag, som är verksamma i denna stat med stöd av etableringsfriheten och friheten att tillhandahålla tjänster, beräknar sina försäkringspremier, eller för tillämpningen av sanktioner.

Vad avser friheten att tillhandahålla tjänster har domstolen i dom av den 8 september 2009 i mål C-42/07. *Liga Portuguesa de Futebol Profissional och Baw International*, haft tillfälle att precisera sin rättspraxis vad avser spel och vadslagning i medlemsstaterna. Domstolen fann i denna dom att artikel 49 EG inte utgör hinder för att en medlemsstat förbjuder privata operatörer som är etablerade i andra medlemsstater där de lagligen utför liknande tjänster att i den förstnämnda medlemsstaten erbjuda hasardspel via Internet. Enligt domstolen medför en sådan lagstiftning visserligen en inskränkning av friheten att tillhandahålla tjänster. Denna inskränkning kan dock, mot bakgrund av de särdrag som utmärker tillhandahållandet av hasardspel via Internet, anses vara motiverad med hänsyn till målet att bekämpa bedrägeri och brottslighet. Vad avser frågan huruvida det aktuella systemet är nödvändigt, erinrade domstolen om att området för hasardspel som tillhandahålls via Internet inte har blivit föremål för någon

¹² Rådets direktiv 92/49/EEG av den 18 juni 1992 om samordning av lagar och andra författningar som avser annan direkt försäkring än livförsäkring samt om ändring av direktiv 73/239/EEG och 88/357/EEG (EGT L 228, s. 1; svensk specialutgåva, område 6, volym 3, s. 160).

harmonisering på gemenskapsnivå. En medlemsstat har således rätt att anse att endast den omständigheten att en privat operatör via Internet lagligen erbjuder tjänster på detta område i en annan medlemsstat – där denne är etablerad och i princip redan föremål för i lag föreskrivna krav och kontroller utförda av de behöriga myndigheterna i den sistnämnda medlemsstaten – inte utgör en tillräcklig garanti för att de inhemska konsumenterna skyddas mot riskerna för bedrägeri och brottslighet, mot bakgrund av de svårigheter som myndigheterna i etableringsmedlemsstaten i ett sådant sammanhang kan ha att bedöma operatörernas yrkesmässiga förtjänster och redbarhet. Avsaknaden av direktkontakt mellan konsumenten och operatören gör dessutom att hasardspel som är åtkomliga via Internet medför andra typer av och större risker jämfört med vad som var fallet på de traditionella marknaderna för sådana spel, vad gäller bedrägerier som operatörerna eventuellt kan göra sig skyldiga till gentemot konsumenterna. Det kan dessutom inte uteslutas att en operatör som sponsrar vissa sportevenemang för vilka samma operatör anordnar vadållning och som också sponsrar vissa lag som deltar i dessa evenemang befinner sig i en situation där denne direkt eller indirekt kan påverka resultatet och således öka sin vinst.

Vad avser friheten att tillhandahålla tjänster och den fria rörligheten för kapital finns det anledning att uppmärksamma dom av den 11 juni 2009 i de förenade målen C-155/08 och C-157/08, *X och Passenheim-van Schoot*, som rör den frist för eftertaxering som föreskrivs i nederländsk lagstiftning avseende sparmedel och därav genererade inkomster som undanhållits de nationella skattemyndigheterna. Domstolen fann härvid att artiklarna 49 EG och 56 EG inte utgör hinder för att en medlemsstat tillämpar en längre frist för eftertaxering avseende nämnda medel och inkomster – om skattemyndigheterna i den medlemsstaten saknar sådan information om deras existens på grundval av vilken en utredning kan inledas, när nämnda sparmedel finns i en annan medlemsstat – än den frist som tillämpas när sådana medel och inkomster är hänförliga till förstnämnda medlemsstat. Den omständigheten att banksekretess tillämpas i denna andra medlemsstat saknar i detta avseende betydelse. Enligt domstolen utgör dessa artiklar inte heller hinder mot att den sanktionsavgift som påförs med anledning av att nämnda utländska tillgångar och inkomster har undanhållits i ett sådant fall beräknas proportionerligt i förhållande till det eftertaxerade beloppet, och därmed på grundval av den längre fristen. Domstolen konstaterade att även om en sådan lagstiftning utgör en restriktion av både friheten att tillhandahålla tjänster och den fria rörligheten av kapital, så kan den emellertid motiveras av nödvändigheten att säkerställa att skattekontroller är effektiva samt att skattebedrägerier beivras, under förutsättning att proportionalitetsprincipen iakttas. Vad avser sistnämnda punkt anmärkte domstolen att om det inte föreligger upplysningar avseende förekomsten av omständigheter som gör att skattemyndigheterna i en medlemsstat kan inleda en utredning, så kan denna medlemsstat inte framställa en begäran till de behöriga myndigheterna i den andra medlemsstaten för att erhålla den information som krävs för en korrekt beräkning av skattebeloppet. Om skattemyndigheten i en medlemsstat däremot förfogar över tillräcklig information för att be skattemyndigheten i en annan medlemsstat att lämna ut sådan information, rättfärdigar inte den omständigheten att skatteobjekten finns i en annan medlemsstat en generell tillämpning av en tilläggsfrist för eftertaxering, vilken inte beror av den tidsrymd som är nödvändig för ett ändamålsenligt nyttjande av dessa mekanismer för ömsesidigt bistånd.

Vad slutligen avser principen om fri rörlighet för kapital har domstolen meddelat två avgöranden som är värda särskilt intresse.

Det rör sig för det första om dom av den 27 januari 2009 i mål C-318/07, *Persche*, vilken rör det känsliga ämnet gåvor till allmännyttiga organisationer. Domstolen preciserade inledningsvis att sådana gåvor omfattas av fördragets bestämmelser om fri rörlighet för kapital, även om de

skänkts in natura i form av förbrukningsvaror, och förklarade därefter att artikel 56 EG utgör hinder för en medlemsstats lagstiftning enligt vilken fördelen i form av skattemässigt avdrag, när det gäller gåvor som skänkts till erkänt allmännyttiga organisationer, endast beviljas för de gåvor som skänkts till organisationer som har hemvist i den medlemsstaten, utan någon som helst möjlighet för den skattskyldige att bevisa att en gåva som skänkts till en organisation som har sitt hemvist i en annan medlemsstat uppfyller de villkor som uppställs i nämnda lagstiftning för beviljande av en sådan fördel. Enligt domstolen står det visserligen en medlemsstat fritt att inom ramen för sin lagstiftning avseende skattemässiga avdrag för gåvor göra skillnad i behandlingen av erkänt allmännyttiga inhemska organisationer och sådana organisationer med hemvist i andra medlemsstater, när de sistnämnda fullföljer andra ändamål än dem som förordas i dess egen lagstiftning. En organisation som har sitt hemvist i en medlemsstat, och uppfyller de villkor som en annan medlemsstat uppställt i detta syfte för beviljande av skattemässiga fördelar, befinner sig emellertid, med avseende på den senare medlemsstatens beviljande av skattemässiga fördelar, i syfte att uppmuntra de aktuella allmännyttiga verksamheterna, i en situation som är jämförbar med situationen för erkänt allmännyttiga organisationer som har hemvist i denna sistnämnda medlemsstat. Enligt domstolen utgör den skillnad i behandling som föreskrivs i nämnda lagstiftning således en restriktion av den fria rörligheten för kapital. Denna restriktion kan varken rättfärdigas av behovet av att upprätthålla en effektiv skattekontroll eller förebygga skatteflykt. Vad avser sistnämnda punkt preciserade domstolen emellertid att beträffande allmännyttiga organisationer belägna i tredjeländer är det i princip tillåtet för den beskattande medlemsstaten att inte bevilja en sådan fördel om det, bland annat på grund av att det saknas en avtalad skyldighet för detta tredjeländ att tillhandahålla uppgifter, visar sig vara omöjligt att erhålla nödvändiga uppgifter från nämnda land.

För det andra rör dom av den 1 oktober 2009 i mål C-567/07, *Woningstichting Sint Servatius*, tolkningen av fördragets bestämmelser om den fria rörligheten för kapital, vad avser frågan huruvida den nederländska lagstiftningen om främjande av bostadsförsörjningen är förenlig med desamma. Enligt denna lagstiftning är de nederländska godkända inrättningarna tvungna att underkasta sina gränsöverskridande investeringar i fastighetsprojekt ett administrativt förfarande för förhandstillstånd och visa att investeringarna i fråga genomförs till nytta för bostadsförsörjningen i Nederländerna. Enligt domstolen utgör ett sådant krav en restriktion för den fria rörligheten för kapital. Domstolen medgav att de krav som har samband med den sociala bostadspolitiken i en medlemsstat och dess finansiering kan utgöra tvingande skäl av allmänintresse och därför motivera en sådan restriktion. Domstolen preciserade dock att ett system med administrativt förhandstillstånd inte innebär att de nationella myndigheterna kan agera på ett sådant skönsmässigt sätt att de gemenskapsrättsliga bestämmelserna fräntas all ändamålsenlig verkan. För att ett krav på administrativt förhandstillstånd ska kunna anses berättigat trots att en sådan grundläggande frihet därigenom inskränks, måste det således grundas på objektiva kriterier som inte är diskriminerande och som är kända på förhand, för att tillräckligt begränsa myndigheternas utrymme för skönsmässig bedömning, och det ankommer på den nationella domstolen att kontrollera huruvida så är fallet.

Transport

I dom av den 19 november 2009 i de förenade målen C-402/07 och C-432/07, *Sturgeon m.fl.*, hade domstolen att uttala sig angående begreppet försenad flygning inom ramen för förordning

(EG) nr 261/2004.¹³ I denna förordning föreskrivs en schabloniserad kompensation vid inställd flygning men inte vid försenad flygning. Talan hade väckts vid de hänskjutande domstolarna av passagerare som yrkade denna schabloniserade kompensation på grund av att de nått flygplatsen på bestämmelseorten med förseningar på 25 respektive 22 timmar i förhållande till den tidtabellsenliga ankomsttiden.

Domstolen påpekade inledningsvis att inte ens en kraftig försening räcker för att en försenad flygning ska betraktas som en inställd flygning. En försenad flygning kan inte, oavsett hur lång förseningen är och till och med om det rör sig om en kraftig försening, betraktas som en inställd flygning om, bortsett från avgångstiden, alla andra omständigheter avseende flygningen, däribland särskilt färdvägen, är oförändrade i förhållande till den ursprungliga planeringen.

Vad gäller rätten till kompensation konstaterade domstolen därefter att passagerare vars flygning har ställts in och passagerare vars flygning är försenad vållas liknande skada, i form av tidsspillan, och de befinner sig således i situationer som är lika och som inte ska behandlas olika. Domstolen drog därav slutsatsen att passagerare på försenade flygningar kan jämföras med passagerare på inställda flygningar när det gäller tillämpningen av rätten till kompensation, vilket innebär att de också har rätt att begära en schabloniserad kompensation från flygbolaget om de når sin slutliga bestämmelseort tre timmar eller mer efter den ursprungligen fastställda ankomsttiden, om inte förseningen beror på extraordinära omständigheter. I detta avseende erinrade domstolen om att ett tekniskt problem med ett flygplan inte kan betraktas som en extraordinär omständighet, såvida detta problem inte uppkommit till följd av händelser som, till sin art eller sitt ursprung, faller utanför det berörda flygbolagets normala verksamhet och ligger utanför dess faktiska kontroll.

Konkurrensreglerna

På ett högst allmänt plan slog domstolen i dom av den 11 juni 2009 i mål C-429/07, *X BV*, fast att kommissionen får på eget initiativ lämna skriftliga yttranden till en domstol i en medlemsstat i ett förfarande som rör frågan huruvida det är möjligt att från den beskattningsbara vinsten göra avdrag för hela eller delar av sådana böter som kommissionen påfört för överträdelse av artiklarna 81 EG eller 82 EG. I artikel 15 i förordning nr 1/2003 om tillämpning av konkurrensreglerna i artiklarna 81 och 82 i fördraget¹⁴, med rubriken "Samarbete med nationella domstolar", föreskrivs att kommissionen och de nationella konkurrensmyndigheterna under vissa speciella omständigheter får medverka i mål vid de nationella domstolarna. Domstolen påpekade att det enda villkor som uppställs för att kommissionen på eget initiativ ska kunna lämna skriftliga yttranden till medlemsstaternas domstolar är att den enhetliga tillämpningen av artikel 81 EG eller artikel 82 EG så kräver. Detta villkor kan vara uppfyllt även om det aktuella förfarandet inte avser tillämpningen av artikel 81 EG eller artikel 82 EG. Eftersom det föreligger ett nära samband mellan böterna och tillämpningen av artiklarna 81 EG och 82 EG, är det således ett villkor för en enhetlig tillämpning av artiklarna 81 EG och 82 EG att de sanktionsåtgärder som vidtas av nationella konkurrensmyndigheter eller av gemenskapens

¹³ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 261/2004 av den 11 februari 2004 om fastställande av gemensamma regler om kompensation och assistans till passagerare vid nekad ombordstigning och inställda eller kraftigt försenade flygningar och om upphävande av förordning (EEG) nr 295/91 (EUT L 46, s. 1).

¹⁴ Rådets förordning (EG) nr 1/2003 av den 16 december 2002 om tillämpning av konkurrensreglerna i artiklarna 81 och 82 i fördraget (EGT L 1, 2003, s. 1).

konkurrensmyndigheter med stöd av artikel 83.2 a EG är effektiva. Av detta följer att i ett förfarande som rör frågan huruvida det är möjligt att från den beskattningsbara vinsten helt eller delvis göra avdrag för böter, kan den aktuella domstolens beslut inverka menligt på effektiviteten av sanktionsåtgärder mot konkurrensbegränsande förfaranden och riskerar således att äventyra en enhetlig tillämpning av artiklarna 81 EG och 82 EG. Domstolen fann således att kommissionen i ett sådant fall är behörig enligt artikel 15 i förordning nr 1/2003 att på eget initiativ lämna skriftliga yttranden till den nationella domstolen.

På kartellområdet gav de förenade målen C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P och C-519/06 P, *GlaxoSmithKline mot kommissionen* (dom av den 6 oktober 2009), domstolen tillfälle att uttala sig om förenligheten med artikel 81 EG av avtal som syftar till att begränsa parallellhandeln med läkemedel¹⁵. Domstolen fann där att avtal med syfte att förbjuda eller begränsa parallellhandel i princip ska anses ha till syfte att hindra konkurrensen. Denna princip gäller läkemedelssektorn. För att det ska kunna konstateras att ett avtal har ett konkurrensbegränsande syfte krävs det inte att ett avtal måste medföra nackdelar för slutkonsumenterna. Domstolen erinrade vidare om att ett avtal, för att kunna beviljas undantag enligt artikel 81.3 EG, måste bidra till att förbättra produktionen eller distributionen av varorna eller främja tekniskt eller ekonomiskt framåtskridande. Detta bidrag ska inte förstås som all vinst som de företag som är parter i detta avtal får från sin verksamhet, utan alla betydande objektiva fördelar som kan bidra till att kompensera för de nackdelar som avtalet medför för konkurrensen. Kommissionen kan således göra en framtidsorienterad analys. Det räcker att den finner det sannolikt att betydande objektiva fördelar kommer att uppstå, för att denna ska kunna anta att avtalet medför en sådan fördel. Domstolen konstaterade även att prövningen av ett avtal, i syfte att utreda huruvida det bidrar till att förbättra produktionen eller distributionen av varor eller till att främja tekniskt eller ekonomiskt framåtskridande och huruvida avtalet medför betydande objektiva fördelar, ska ske utifrån de argument rörande de faktiska omständigheterna och den bevisning som har anförts i samband med begäran om undantag och kan kräva att de omständigheter som är kännetecknande för den bransch som berörs av avtalet och som eventuellt särskiljer den från andra branscher beaktas, förutsatt att de är avgörande för prövningens resultat. Sådana hänsyn betyder inte att bevisbördan omfördelas. De är bara tänkta att säkerställa att prövningen av begäran om undantag görs med hänsyn till de argument rörande de faktiska omständigheterna och den bevisning som har framförts av den som begär ett undantag.

I dom av den 9 juli 2009 i mål C-511/06 P, *Archer Daniels Midland mot kommissionen*, angående en olaglig konkurrensbegränsande samverkan på marknaden för citronsyra, prövade domstolen följderna för rätten till försvar av en kvalificering som ledare för en kartell. En sådan kvalificering får betydande följder för det bötesbelopp som åläggs företaget. Dels är det en försvårande omständighet, dels är det en omständighet som vid samarbete från företagets sida direkt utesluter en mycket betydande nedsättning av böterna. Domstolen fann att även om det inte ankommer på kommissionen att i meddelandet om invändningar uppge hur den bedömt de faktiska omständigheterna för att bestämma nivån på böterna eller i synnerhet huruvida den avser att på grundval av dessa omständigheter kvalificera ett företag som ledare för kartellen, åligger det dock ändå kommissionen att åtminstone uppge dessa faktiska omständigheter. När bevisningen, av vilken framgår de faktiska omständigheter som ligger till grund för att kvalificera ett företag som ledare för kartellen i det omtvistade beslutet, består av vittnesmål från personer som ställts till svars under överträdelseförfarandet är den dock i viss mån subjektiv till sin art. Att då endast bifoga dessa handlingar till meddelandet om invändningar, utan att dessa

¹⁵ För bedömningen enligt artikel 82 EG av unilaterala åtgärder för att begränsa parallellhandeln med läkemedel, se dom av den 16 september 2008 i de förenade målen C-468/06–C-478/06, *Sot. Lélos kai Sia* (REG 2008, s. I-7139).

omständigheter nämns uttryckligen i själva meddelandet om invändningar, ger inte företaget möjlighet att bedöma vilken trovärdighet kommissionen tillmäter var och en av de omständigheter som anges i handlingarna eller bestrida dessa och, följaktligen, hävda sina rättigheter. Om kommissionen agerar så, åsidosätter den företagets rätt till försvar. Den kan således inte lägga dessa uppgifter till grund för att kvalificera företaget som ledare för kartellen. Då det inte finns några andra uppgifter i meddelandet om invändningar som stöder en sådan kvalificering, kan kommissionen inte direkt avstå från att bevilja en mycket betydande nedsättning av böterna för det fall företaget samarbetar. Vidare slog domstolen i samma dom fast att den omständigheten att överträdelsen upphört vid kommissionens första ingripanden inte automatiskt leder till en nedsättning av bötesbeloppet. Domstolen erinrade också om att överträdelsens konkreta påverkan på marknaden är en av flera faktorer som ska beaktas vid bedömningen av överträdelsens allvar.

I dom av den 24 september 2009 i de förenade målen C-125/07 P, C-133/07 P, C-135/07 P och C-137/07 P, *Erste Bank der österreichischen Sparkassen mot kommissionen*, som meddelades efter överklagande i mål angående den så kallade Lombardklubben. Domstolen slog fast att den omständigheten att en konkurrensbegränsande samverkan endast avser saluföring av produkter i en enda medlemsstat inte är tillräcklig för att utesluta att handeln mellan medlemsstater skulle kunna påverkas. Eftersom en konkurrensbegränsande samverkan som berör en medlemsstats hela territorium genom själva sin karaktär har till resultat att förstärka avskärmningen av marknaderna på nationell nivå och följaktligen hindra den ekonomiska integration som eftersträvas i EG-fördraget, föreligger det en stark presumtion för att handeln mellan medlemsstaterna påverkas, som endast kan frångås om bedömningen av särdragen i överenskommelsen och den kontext i vilken den förekommer visar motsatsen.

Domstolen konstaterade vidare att kommissionen på intet sätt är skyldig att när ett dotterbolag begär en överträdelse i första hand pröva om villkoren för att tillskriva moderbolaget ansvar är uppfyllda. Kommissionen har möjlighet att besluta om sanktioner för antingen dotterbolaget, som deltagit i överträdelsen, eller för moderbolaget, som kontrollerat dotterbolaget under den aktuella perioden.

Vad gäller fastställandet av bötesbeloppet slog domstolen inledningsvis fast att en horisontell priskartell omfattande en så betydelsefull ekonomisk sektor som banksektorn i princip inte kan undgå att kvalificeras som mycket allvarig, oavsett i vilket sammanhang den förekommer. Domstolen preciserade därefter att tribunalen, vid bedömningen av överträdelsens allvar, till skillnad från vad klagandena hävdade inte bara grundade sig på genomförandet av den konkurrensbegränsande samverkan, utan även konstaterade dess konkreta påverkan på marknaden. Domstolen fann vidare att den omständigheten att kommissionen, vid fastställandet av bötesbeloppet, beaktar marknadsandelarna för koncernens olika beståndsdelar för att dela in de bolag som hade rollen som huvudbank inom en viss bankkoncern inte betyder att huvudbankerna åläggs ansvar för koncernernas överträdelser. Det är en åtgärd som ska säkerställa att nivån på de böter som huvudbankerna åläggs på ett korrekt sätt återspeglar hur allvarig deras egen överträdelse är. Domstolen erinrade slutligen om att det vad gäller storleken på nedsättningen av böterna inte ankommer på domstolen att göra en skälighetsbedömning som ändrar den bedömning som tribunalen med stöd av sin obegränsade behörighet har gjort.

Beträffande missbruk av dominerande ställning har domstolen meddelat två betydelsefulla domar.

Efter det att France Télécom hade överklagat tribunalens dom av den 30 januari 2007 i mål T-340/03, *France Télécom mot kommissionen* (REG 2007, s. II-107), fastställde domstolen

tribunalens ogillande av talan mot kommissionens beslut att ålägga det bolaget böter på 10,35 miljoner euro för missbruk av dominerande ställning på den franska marknaden för tillhandahållande av höghastighetsinternet till hushållskunder. På bolagets argument att tribunalen hade åsidosatt artikel 82 EG genom att finna att det inte var en förutsättning att kunna bevisa att förlusterna kan återhämtas för att underprissättning ska föreligga svarade domstolen att det inte är nödvändigt att bevisa att detta är möjligt för att kunna slå fast att en sådan prispolitik utgör missbruk. En sådan möjlighet är endast en relevant omständighet vid bedömningen av om det berörda agerandet utgör missbruk, genom att agerandet exempelvis kan bidra till, om priserna är lägre än de genomsnittliga rörliga kostnaderna, att utesluta andra ekonomiska motiv än att eliminera en konkurrent eller för att visa, om priserna är lägre än de genomsnittliga totala kostnaderna men högre än de genomsnittliga rörliga kostnaderna, att det föreligger en plan vars målsättning är att eliminera en konkurrent. Dessutom är den omständigheten att det inte finns någon möjlighet att återhämta förlusterna enligt domstolen inte tillräcklig för att utesluta att det berörda företaget senare skulle kunna stärka sin dominerande ställning, bland annat om en eller flera konkurrenter har lämnat marknaden, vilket kan leda till att konkurrensen som redan har försvagats av det berörda företags närvaro minskar ytterligare och till att konsumenterna blir lidande på grund av att deras valmöjligheter har begränsats.

I dom av den 16 juli 2009 i mål C-385/07 P, *Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland mot kommissionen*, erinrade domstolen om att frågan huruvida den tid som förflyter innan dom meddelas är rimlig ska bedömas med hänsyn till omständigheterna i varje enskilt mål, såsom målets komplexitet och parternas uppträdande. Den konstaterade därefter att när det föreligger en tvist avseende förekomsten av en överträdelse av konkurrensreglerna är det grundläggande kravet på rättssäkerhet för de ekonomiska aktörerna samt målsättningen att säkerställa att konkurrensen inte snedvrids på den inre marknaden av avsevärt intresse, inte enbart för klaganden själv och för dess konkurrenter, utan även för utomstående, på grund av det stora antalet berörda personer och de ekonomiska intressen som står på spel. När det föreligger en tvist avseende förekomsten av en överträdelse av konkurrensreglerna är det grundläggande kravet på rättssäkerhet för de ekonomiska aktörerna samt målsättningen att säkerställa att konkurrensen inte snedvrids på den inre marknaden av avsevärt intresse, inte enbart för klaganden själv och för dess konkurrenter, utan även för utomstående, på grund av det stora antalet berörda personer och de ekonomiska intressen som står på spel. Med avseende på en tvist där ett företag påstås ha missbrukat sin dominerande ställning genom att kräva en avgift för den mycket utspridda användningen av dess symbol, och med avseende på eventuella återverkningar av utgången av tvisten, kan en handläggningstid i förfarandet vid tribunalen, på ungefär 5 år och 10 månader, även om den kan motiveras av någon av omständigheterna i målet – såsom tvistens komplicerade beskaffenhet, parternas uppträdande, att parterna väckt en fråga om rättegångshinder eller andra rättegångsfrågor under förfarandet eller tribunalens beslut att anta åtgärder för processledning eller bevisupptagning – ändå innebära ett åsidosättande av kravet på att ett mål ska prövas inom skälig tid. Domstolen fann dock att även om det förvisso stämmer att den omständigheten att ett mål inte har prövats inom skälig tid utgör ett rättegångsfel, ska artikel 61 första stycket i domstolens stadga tolkas och tillämpas på ett ändamålsenligt sätt. I den mån det inte finns något som tyder på att den omständigheten att ett mål inte har prövats inom skälig tid har inverkat på utgången av tvisten, innebär emellertid inte ett upphävande av den överklagade domen att tribunalens åsidosättande av principen om ett effektivt domstolsskydd avhjälps. Domstolen kan inte heller, med beaktande av att det är nödvändigt att säkerställa iakttagandet av gemenskapsrättens konkurrensregler, möjliggöra för sökanden, enbart med anledning av att ett mål inte har prövats inom skälig tid, att bestrida att det förelåg en överträdelse, då talan har ogillats med avseende på samtliga grunder som har åberopats mot tribunalens bedömning av denna överträdelse och det föregående administrativa förfarandet. Den omständigheten att tribunalen inte har meddelat dom inom skälig tid kan

däremot medföra krav på ersättning inom ramen för en talan mot gemenskapen enligt artiklarna 235 EG och 288 andra stycket EG.

Flera domar har också berikat rättspraxis på området statligt stöd. I dom av den 9 juli 2009 i mål C-319/07 P, *3F mot kommissionen*, hade domstolen tillfälle att i ett mål om överklaganden precisera sin rättspraxis angående systemet med ogiltighetstalan angående statligt stöd, när talan väcks av en tredje man som inte är stödmottagare. Målet i den nationella domstolen rörde en begäran från den ledande arbetstagarorganisationen i Danmark om ogiltigförklaring av ett beslut av kommissionen att förklara att ett stöd i form av undantag från inkomstskatteplikt för sjöfolk anställda på fartyg som är registrerade i det danska internationella fartygsregistret, och som syftade till att behålla fartyg som kunde komma att övergå till bekvämlighetsflagg under nationell flagg var förenligt med den gemensamma marknaden, utan att inleda det formella prövningsförfarandet enligt artikel 88.3 EG. Tribunalen hade avvisat organisationens talan, då den funnit att varken organisationen eller dess medlemmar var personligen berörda av det angripna beslutet.

Domstolen erinrade i sin dom inledningsvis om att en talan mot ett beslut att inte inleda det formella förfarandet ska tas upp till sakprövning när sökanden anses vara en berörd part i den mening som avses i artikel 88.2 EG, vars talan syftar till att skydda dess processuella intressen. Detta betyder dock inte att en arbetstagarorganisation anses vara berörd part i den mening som avses i artikel 88.2 EG om den visar att dess egna eller dess medlemmars intressen eventuellt skadas av att stöd beviljas.

Domstolen betonade därvid att frågan var huruvida klagandeorganisationens konkurrensställning gentemot andra arbetstagarorganisationer hade skadats av att stödet hade beviljats. Av den omständigheten att ett avtal mellan arbetstagarorganisationer och arbetsgivare till följd av dess beskaffenhet och syfte, samt det socialpolitiska syfte som eftersträvas med detsamma, kan undantas från tillämpningsområdet för bestämmelserna i artikel 81.1 EG följer emellertid inte att kollektivavtalsförhandlingarna eller de parter som deltar i dessa liksom med automatik skulle vara fullständigt undantagna från fördragets regler om statligt stöd eller att en talan om ogiltigförklaring som dessa parter eventuellt skulle kunna väcka näst intill med automatik ska avvisas på grund av att de deltar i kollektivavtalsförhandlingar. Om det a priori inte var möjligt för en arbetstagarorganisation att, i ett sådant mål som det förevarande, styrka att den är en berörd part i den mening som avses i artikel 88.2 EG genom att åberopa sin roll vid kollektivavtalsförhandlingar samt de verkningar som de nationella skattebestämmelser vilka kommissionen anser utgör stöd som är förenligt med den gemensamma marknaden har på denna roll, skulle det äventyra de socialpolitiska syften som avses i bland annat artiklarna 136 första stycket EG och 138.1 EG.

Domstolen fann vidare att eftersom det således inte kan uteslutas att organ som företräder arbetstagare vid företag som tar emot stöd, i egenskap av berörda parter i den mening som avses i artikel 88.2 EG, kan yttra sig till kommissionen angående sociala frågor som kommissionen i förekommande fall kan beakta, ska gemenskapsdomstolen, för att avgöra huruvida klagandeorganisationens argument att gemenskapens riktlinjer för statligt stöd till sjötransport utgör tillräckligt stöd för att fastställa att den är en berörd part i den mening som avses i artikel 88.2 EG, pröva de sociala frågor som följer av de aktuella bestämmelserna med hänsyn till gemenskapens riktlinjer, i vilka de rättsliga villkoren för att bedöma huruvida det omtvistade statliga stödet är förenligt med den gemensamma marknaden återfinns.

Efter överklaganden av en dom från tribunalen, där ett beslut av kommissionen ogiltigförklarades på grund av bristande motivering, slog domstolen i dom av den 30 april 2009 i

mål C-494/06 P, *kommissionen mot Italien och Wam*, fast att tribunalen med rätta hade konstaterat att en allmän motivering bestående av en redogörelse för de principer som fastställdes i domen i mål C-142/87, *Tubemeuse* (REG 1987, s. I-959; svensk specialutgåva, volym 10, s. 369), inte i sig kunde anses uppfylla kraven i artikel 253 EG med hänsyn till det aktuella fallet. När det är fråga om stöd som avser att genom lån till nedsatt ränta finansiera utgifter för etablering i tredjeländer, och då deras subventionsekvivalenter är relativt låga, är de nämnda stödets påverkan på handeln och konkurrensen inom gemenskapen enligt domstolen svår att uppfatta, vilket kräver att kommissionen motiverar sitt beslut ingående. Den omständigheten att stödmottagaren deltar i handeln inom gemenskapen genom att exportera en betydande del av sin produktion inom EU är beträffande sådana stöd inte i sig tillräcklig för att visa nämnda verkan.

I dom av den 5 mars 2009 i mål C-222/07, *Uteca*, slog domstolen fast att artikel 87 EG ska tolkas så, att en åtgärd som en medlemsstat vidtar, enligt vilken programföretag åläggs att avsätta 5 procent av sina rörelseintäkter till förfinansiering av europeisk biograffilm och TV-film samt, närmare bestämt, 60 av dessa 5 procent till produktioner vars originalspråk är något av de officiella språken i denna medlemsstat, inte utgör ett statligt stöd till förmån för filmindustrin i samma medlemsstat. Domstolen förklarade att den fördel som en medlemsstats filmindustri kan få genom en sådan åtgärd inte verkar utgöra en fördel som ges direkt av en medlemsstat eller genom ett offentligt eller privat organ som har utsetts eller inrättats av denna stat. En sådan fördel följer av allmänna bestämmelser i vilka föreskrivs att programföretag, oavsett om de är offentliga eller privata, ska avsätta en del av sina rörelseintäkter till förfinansiering av biograffilm och TV-film. Vidare är den aktuella fördelen enligt domstolen inte beroende av den kontroll som statsmakten utövar över sådana företag eller de riktlinjer som statsmakterna ger dessa företag.

Beskattnig

På detta område ska dom av den 23 april 2009 i mål C-357/07, *TNT Post UK*, belysas. Domstolen fick i detta mål tillfälle att i fråga om mervärdesskatt precisera tillämpningsområdet för det undantag för "tjänster som tillhandahålls av det offentliga postväsendet" som anges i artikel 13 A.1 a i sjätte direktivet 77/388/EEG¹⁶. I målet vid den nationella domstolen bestred TNT Post, som tillhandahåller mervärdesskattepliktiga tjänster i tidigare led avseende företagspost, lagenligheten av det undantag från skatteplikt för posttjänster som tillhandahålls av Royal Mail, som är ensam leverantör av samhällsomfattande posttjänster i Förenade kungariket, och vars ställning och åligganden inte ändrades när postmarknaden avreglerades i denna stat år 2006. Efter att ha erhållit en begäran om förhandsavgörande, slog domstolen fast att begreppet "det offentliga postväsendet" i ovannämnda artikel 13 A.1 a avser de operatörer, offentliga eller privata, som förbinder sig att inom en medlemsstat tillhandahålla samtliga eller delar av de samhällsomfattande posttjänsterna, såsom dessa definieras i artikel 3 i direktiv 97/67/EG¹⁷. Det undantag som föreskrivs i ovannämnda artikel 13 A.1 a har i det avseendet bibehållits utan ändring trots att postsektorn avreglerats. Domstolen preciserade vidare att detta undantag ska

¹⁶ Rådets sjätte direktiv 77/388/EEG av den 17 maj 1977 om harmonisering av medlemsstaternas lagstiftning rörande omsättningskatter – Gemensamt system för mervärdesskatt: enhetlig beräkningsgrund (EGT L 145, s. 1; svensk specialutgåva, område 9, volym 1, s. 28).

¹⁷ Europaparlamentets och rådets direktiv 97/67/EG av den 15 december 1997 om gemensamma regler för utvecklingen av gemenskapens inre marknad för posttjänster och för förbättring av kvaliteten på tjänsterna (EGT L 15, 1998, s. 14), i dess lydelse enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/39/EG av den 10 juni 2002 (EGT L 176, s. 21).

tillämpas på de tjänster och därmed förenade varuleveranser, med undantag för persontransporter och telekommunikationstjänster, som det offentliga postväsendet tillhandahåller i denna egenskap, det vill säga i egenskap av operatör som förbinder sig att tillhandahålla samtliga eller delar av de samhällsomfattande posttjänsterna inom en medlemsstat. Undantaget är inte tillämpligt på de tjänster eller därmed förenade varuleveranser för vilka villkoren förhandlas individuellt.

Tillnärmning av lagstiftning och enhetlig lagstiftning

Rättspraxis på detta område är återigen mycket riklig, och inledningsvis ska här redogöras för två domar avseende offentlig upphandling.

I dom av den 10 september 2009 i mål C-573/03, *Sea*, som rörde tilldelning av ett kontrakt för insamling, transport och bortskaffande av hushållsavfall, erinrade domstolen om att artiklarna 43 EG och 49 EG, principerna om likabehandling och om icke-diskriminering på grund av nationalitet samt den skyldighet avseende insyn som följer därav inte utgör hinder för direkt tilldelning av ett offentligt tjänstekontrakt till ett aktiebolag som ägs helt av det allmänna, då den offentliga myndighet som är upphandlande myndighet utövar en kontroll över bolaget motsvarande den kontroll som den utövar över sin egen förvaltning och bolaget bedriver huvuddelen av sin verksamhet tillsammans med den myndighet eller de myndigheter som innehar det.

Med förbehåll för den hänskjutande domstolens prövning av att de berörda bestämmelserna i bolagsordningen faktiskt är giltiga, kan följaktligen den kontroll som de aktieägande myndigheterna utövar över bolaget anses ge dessa myndigheter möjlighet att utöva en kontroll över bolaget motsvarande den som myndigheterna utövar över sin egen förvaltning när, för det första, bolagets verksamhet är begränsad till de aktuella kommunerna och i huvudsak bedrivs till förmån för dessa och, för det andra, dessa kommuner, genom i bolagsordningen fastställda organ sammansatta av företrädare för dem, utövar ett bestämmande inflytande i fråga om såväl bolagets strategiska mål som dess viktiga beslut.

Domstolen preciserade likaså att även om det inte kan uteslutas att andelar i ett bolag vid vilket tillfälle som helst kan komma att säljas till privata investerare vore det inte förenligt med rättssäkerhetsprincipen om redan den möjligheten skulle göra det omöjligt att någonsin definitivt avgöra huruvida ett bolag som tilldelas ett offentligt kontrakt ska anses vara offentligägt. En möjlighet för privata investerare att köpa in sig i bolaget kan bara beaktas, om det vid den tidpunkt då det offentliga kontraktet tilldelas konkret framgår att en sådan möjlighet kommer att erbjudas på kort sikt.

I dom av den 9 juni 2009 i mål C-480/06, *kommissionen mot Tyskland*, som rörde ett avtal avseende bortskaffande av avfall i en ny anläggning för termisk behandling av avfall som slutits mellan fyra Landkreise och Hamburgs stads renhållningstjänst utan föregående anbudsinfordran, slog domstolen fast att ett avtal inte omfattas av tillämpningsområdet för direktiv 92/50/EEG¹⁸, om det utgör såväl grunden som den rättsliga ramen för ett framtida inrättande och drift av en anläggning genom vilken en allmännyttig tjänst är avsedd att fullgöras,

¹⁸ Rådets direktiv 92/50/EEG av den 18 juni 1992 om samordning av förfarandena vid offentlig upphandling av tjänster (EGT L 209, s. 1; svensk specialutgåva, område 6, volym 3, s. 139).

nämligen termisk avfallsbehandling, och om det uteslutande har ingåtts av offentliga myndigheter, utan inblandning av någon privat avtalspart, och om det inte i avtalet anges något om den offentliga upphandling som eventuellt skulle vara nödvändig för inrättandet och driften av anläggningen för avfallsbehandling och om denna upphandling inte i något avseende föregrips.

En offentlig myndighet har nämligen möjlighet att med egna medel utföra de uppgifter av allmänintresse som åligger den, utan att behöva vända sig till enheter utanför sin organisation, och denna möjlighet kan även utövas i samarbete med andra offentliga myndigheter. I gemenskapsbestämmelserna föreskrivs inte någon skyldighet för offentliga myndigheter att använda sig av en särskild rättslig form för att gemensamt kunna säkerställa att en allmännyttig uppgift fullgörs. Vidare innebär ett sådant samarbete mellan offentliga myndigheter inte att det huvudsakliga syftet med gemenskapsbestämmelserna på området för offentlig upphandling, nämligen fri rörlighet för tjänster och icke-snedvriden konkurrens i samtliga medlemsstater, ifrågasätts, om genomförandet av samarbetet uteslutande styrs av överväganden och krav som är ägnade att uppnå mål av allmänintresse och om principen om likabehandling av intresserade personer som föreskrivs i direktiv 92/50 säkerställs, så att inget privat företag ges någon fördel i förhållande till sina konkurrenter.

Därefter ska nämnas en rad domar i vilka domstolen har tolkat den gemenskapslagstiftning som gäller affärsmetoder, mot bakgrund av konsumentskyddet.

I dom av den 3 september 2009 i mål C-489/07, *Messner*, som rörde konsumentskydd vid distansavtal, tog domstolen ställning till frågan huruvida det är möjligt att kräva ersättning från en konsument som har frånträtt ett distansavtal efter dess undertecknande. Domstolen slog fast att bestämmelserna i artikel 6.1 andra meningen och artikel 6.2 i direktiv 97/7/EG¹⁹ ska tolkas så, att de utgör hinder för en nationell lagstiftning i vilken det allmänt föreskrivs en möjlighet för säljaren att begära att konsumenten ska utge ersättning för värdet av användningen av en vara som förvärvats enligt ett distansavtal när konsumenten har utnyttjat sin ångerrätt inom rätt tid. Om konsumenten ska betala en sådan schablonmässig ersättning endast därför att han har kunnat använda en vara som förvärvats enligt ett distansavtal under den tid som varan är i hans besittning, kan han endast utöva sin ångerrätt om han betalar denna ersättning, vilket klart strider mot ordalydelsen i och syftet med direktiv 97/7 och bland annat berövar konsumenten möjligheten att i lugn och ro och utan press kunna använda den ångerrätt som han tillerkänns i direktivet. Hela syftet med ångerrätten skulle dessutom äventyras om konsumenten tvingades betala en ersättning för värdet endast på grund av att han har undersökt och provat en vara som förvärvats enligt ett distansavtal. Eftersom syftet med ångerrätten är just att ge konsumenten en sådan möjlighet, får inte konsekvensen av att ha utnyttjat denna möjlighet vara att konsumenten endast har en sådan rättighet om han betalar ersättning.

Dessa bestämmelser utgör emellertid inte något hinder för att konsumenten ska utge ersättning för värdet av utnyttjandet av varan, om konsumenten har använt denna på ett sätt som är oförenligt med civilrättsliga principer, såsom principen om god tro och principen om obehörig vinst, förutsatt att inte målsättningarna med direktivet äventyras och då särskilt att inte konsumentens ångerrätt endast blir formell, vilket det ankommer på den nationella domstolen att avgöra.

¹⁹ Europaparlamentets och rådets direktiv 97/7/EG av den 20 maj 1997 om konsumentskydd vid distansavtal (EGT L 144, s. 19).

I dom av den 4 juni 2009 i mål C-243/08, *Pannon GSM*, erinrade domstolen om att det skydd som direktiv 93/13/EEG²⁰ ger konsumenterna sträcker sig till det fall där den konsument som med en näringsidkare har slutit ett avtal som innehåller ett oskäligt villkor avstår från att åberopa att detta villkor är oskäligt, antingen på grund av att konsumenten inte känner till sina rättigheter eller på grund av att kostnaderna för en rättsprocess avhåller honom från att göra det. Den nationella domstolens roll på området för konsumentskydd begränsas följaktligen inte till att enbart avse en möjlighet att ta ställning till huruvida ett avtalsvillkor är oskäligt eller ej, utan innefattar även en skyldighet att ex officio pröva denna fråga så snart den har kännedom om de rättsliga eller faktiska omständigheter som därvid krävs, däri inbegripet det fall där den utreder sin egen geografiska behörighet. Om den nationella domstolen konstaterar att ett avtalsvillkor är oskäligt, ska den inte tillämpa villkoret såvida inte konsumenten, efter att ha uppmärksamats därpå av domstolen, väljer att inte göra gällande att villkoret är oskäligt och icke-bindande.

Inte heller är en nationell bestämmelse, enligt vilken det endast är i de fall där konsumenten med framgång bestrider ett oskäligt avtalsvillkor vid en nationell domstol som denne inte är bunden av villkoret, förenlig med direktivet. En sådan bestämmelse frántar nämligen de nationella domstolarna möjligheten att ex officio pröva huruvida ett avtalsvillkor är oskäligt.

Domstolen påpekade även att ett villkor i ett avtal mellan en konsument och en näringsidkare, som tagits in i avtalet utan att ha varit föremål för individuell förhandling och som ger exklusiv behörighet till den domstol inom vars domkrets näringsidkarens säte är beläget, kan anses oskäligt.

På samma sätt slog domstolen fast i dom av den 6 oktober 2009 i mål C-40/08, *Asturcom Telecomunicaciones*, att en nationell domstol som ska pröva en ansökan om verkställighet av en lagakraftvunnen skiljedom avkunnad i konsumentens utemål, är skyldig att, så snart som den har kännedom om de rättsliga eller faktiska omständigheter som därvid krävs, ex officio pröva huruvida skiljeklausulen i ett avtal mellan en näringsidkare och en konsument är oskälig, såvitt den enligt nationella processregler har rätt att företa en sådan prövning i liknande förfaranden av nationell art. Om så är fallet ankommer det på nämnda domstol att vidta alla nödvändiga åtgärder enligt nationell rätt för att säkerställa att klausulen inte är bindande för konsumenten.

Med avseende på denna prövning preciserade domstolen dels att artikel 6.1 i direktiv 93/13 är en tvingande bestämmelse, dels att artikel 6, med hänsyn till karaktären på och betydelsen av det allmänintresse som ligger bakom det skydd som detta direktiv är ägnat att ge konsumenterna, måste anses vara likvärdig med de nationella bestämmelser som inom den nationella rättsordningen utgör tvingande rätt.

I dom av den 2 december 2009 i mål C-358/08, *Aventis Pasteur*, preciserade domstolen, med hänvisning till den rättspraxis som bygger på domen i målet *O'Byrne*²¹, att artikel 11 i direktiv 85/374/EEG²² ska tolkas så, att den utgör hinder för att en nationell lagstiftning, enligt vilken det i en rättsprocess är tillåtet att byta ut en svarande mot en annan svarande, tillämpas

²⁰ Rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169).

²¹ Dom av den 9 februari 2006 i mål C-127/04 (REG 2006, s. I-1313).

²² Rådets direktiv 85/374/EEG av den 25 juli 1985 om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar om skadeståndsansvar för produkter med säkerhetsbrister (EGT L 210, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 6, s. 239).

så, att det är möjligt att en tillverkare, i den mening som avses i artikel 3 i direktivet, kan bli svarande i en rättsprocess som inletts inom den frist som föreskrivs i den bestämmelsen mot en annan person, efter det att nämnda frist gått ut.

Artikel 11 ska emellertid tolkas så, att den inte utgör hinder för att den nationella domstolen finner att i en rättsprocess som inletts inom den frist som anges i den bestämmelsen mot ett dotterbolag som är helägt av en tillverkare, i den mening som avses i artikel 3.1 i direktiv 85/374, kan förstnämnda bolag bytas ut mot tillverkaren, om den nationella domstolen konstaterar att det faktiska beslutet att sätta den aktuella produkten i omlopp har fattats av tillverkaren.

Artikel 3.3 i direktiv 85/374 ska tolkas så, att när den som har lidit skada till följd av en produkt med påstådda säkerhetsbrister rimligen inte hade kunnat identifiera tillverkaren av denna produkt, innan vederbörande utövade sin rätt gentemot den som levererat produkten, ska leverantören anses som tillverkare, med avseende på tillämpningen av bland annat artikel 11 i det nämnda direktivet, under förutsättning att leverantören inte, på eget initiativ och utan dröjsmål, har meddelat den skadelidande vem tillverkaren är eller vem den person som levererat produkten till leverantören är, vilket det ankommer på den nationella domstolen att kontrollera mot bakgrund av omständigheterna i det enskilda fallet.

Med avseende på otillbörliga affärsmetoder tolkade domstolen direktiv 2005/29/EG²³ i dom av den 23 april 2009 i de förenade målen C-261/07 och C-299/07, *VTB-VAB*. Domstolen slog fast att nämnda direktiv utgör hinder mot nationell lagstiftning, enligt vilken samtliga kombinationserbudanden från säljare till konsument, med förbehåll för vissa undantag och utan hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet – alltså i allmänhet och i förebyggande syfte –, är förbjudna.

I dessa bestämmelser stadgas nämligen en princip om förbud mot kombinationserbudanden, trots att sådana metoder inte åsyftas i bilaga I till direktivet, en bilaga som innehåller en uttömmande förteckning över de affärsmetoder som under alla omständigheter är förbjudna och som således inte behöver underkastas en prövning från fall till fall.

Domstolen erinrade om att direktivet innebär en fullständig harmonisering på gemenskapsnivå av bestämmelserna om otillbörliga affärsmetoder. Medlemsstaterna får således inte vidta åtgärder som är mer restriktiva än vad som föreskrivs i direktivet, även om detta skulle ske i syfte att säkerställa en högre konsumentskyddsnivå.

Genom att det i den nationella lagstiftningen upprättas en presumtion för att kombinationserbudanden är olagliga uppfyller den inte kraven i direktivet trots att det i nämnda lagstiftning föreskrivs ett antal undantag från detta förbud mot kombinationserbudanden.

På immaterialrättens område förtjänar två domar ett kort omnämnande.

²³ Rådets direktiv 2005/29/EG av den 11 maj 2005 om otillbörliga affärsmetoder som tillämpas av näringsidkare gentemot konsumenter på den inre marknaden och om ändring av rådets direktiv 84/450/EEG och Europaparlamentets och rådets direktiv 97/7/EG, 98/27/EG och 2002/65/EG samt Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 2006/2004 (EUT L 149, s. 22).

Inledningsvis kan nämnas dom av den 2 juli 2009 i mål C-32/08, *FEIA*, i vilken domstolen slog fast att artikel 14.3 i förordning (EG) nr 6/2002²⁴ – enligt vilken rätten till en gemenskapsformgivning tillkommer arbetsgivaren, om en formgivning har skapats av en anställd som ett led i dennes arbetsuppgifter eller enligt arbetsgivarens instruktioner, om inte annat har avtalats eller föreskrivs i tillämplig nationell lagstiftning – inte är tillämplig på gemenskapsformgivning som skapats på uppdrag. Gemenskapslagstiftaren hade nämligen för avsikt att den särskilda ordning som föreskrivs i artikel 14.3 i nämnda förordning skulle avse ett särskilt avtalsförhållande, nämligen ett anställningsförhållande, vilket innebär att denna bestämmelse inte är tillämplig på andra avtalsförhållanden, som till exempel då en gemenskapsformgivning skapas på uppdrag.

När det är fråga om oregistrerade gemenskapsformgivning som skapats på uppdrag och sådana formgivning enligt nationell lagstiftning inte likställs med sådana som skapats inom ramen för ett anställningsförhållande, ska artikel 14.1 i förordning nr 6/2002 tolkas så, att rätten till en gemenskapsformgivning tillkommer formgivaren såvida den inte har överlåtits genom avtal till den till vilken rätten övergår. Möjligheten för formgivaren att genom avtal överlåta en gemenskapsformgivning till den till vilken rätten har övergått i den mening som avses i artikel 14.1 i förordningen överensstämmer med både ordalydelsen i denna artikel och förordningens syften. Den omständigheten att skyddet för gemenskapsformgivning genom en avtalsenlig överlåtelse av rätten till gemenskapsformgivning anpassas till behoven för alla industrisektorer inom gemenskapen kan bidra till det huvudsakliga syftet, att de rättigheter som en gemenskapsformgivning medför ska kunna tillämpas effektivt inom gemenskapens hela territorium. Ökat skydd för industriell formgivning stimulerar för övrigt inte endast de enskilda formgivarna till att bidra till gemenskapens samlade höga kompetens på området, utan främjar också innovation och utveckling av nya produkter och investeringar i produktionen av dessa. Det ankommer emellertid på den nationella domstolen att vid behov kontrollera innehållet i ett sådant avtal och att i detta sammanhang avgöra huruvida rätten till den oregistrerade gemenskapsformgivningen verkligen har övergått från formgivaren. Den nationella domstolen ska inom ramen för denna prövning tillämpa avtalslagstiftningen för att avgöra vem rätten till en oregistrerad gemenskapsformgivning tillkommer enligt artikel 14.1 i förordningen.

I dom av den 20 januari 2009 i mål C-240/07, *Sony Music Entertainment*, slog domstolen fast att den skyddstid för upphovsrätt och vissa närstående rättigheter, i förevarande fall mångfaldigande av fonogram, som föreskrivs i direktiv 2006/116/EG²⁵, enligt artikel 10.2 i direktivet, även ska tillämpas på prestationer som aldrig har åtnjutit något skydd i den medlemsstat i vilken skyddet görs gällande. Det framgår nämligen av ordalydelsen i denna bestämmelse att det första alternativa villkoret innebär ett krav på att prestationen i fråga tidigare varit skyddad i minst en medlemsstat. Det krävs inte enligt nämnda bestämmelse att denna medlemsstat är den i vilken det skydd som föreskrivs i direktivet görs gällande. Eftersom detta direktiv syftar till att harmonisera medlemsstaternas lagar så att skyddstiderna blir likadana inom hela gemenskapen, skulle dessutom en tolkning av artikel 10.2 i direktiv 2006/116, enligt vilken en förutsättning för att detta villkor ska tillämpas är att rättigheten i fråga tidigare har åtnjutit skydd i enlighet med den nationella lagstiftningen i den medlemsstat i vilken det skydd som föreskrivs i nämnda direktiv görs gällande, även när ett sådant tidigare skydd har beviljats i en

²⁴ Rådets förordning (EG) nr 6/2002 av den 12 december 2001 om gemenskapsformgivning (EGT L 3, 2002, s. 1).

²⁵ Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/116/EG av den 12 december 2006 om skyddstiden för upphovsrätt och vissa närstående rättigheter (EUT L 372, s. 12).

annan medlemsstat, varken överensstämma med den ifrågavarande bestämmelsens ordalydelse eller med detta direktivs syfte.

Domstolen tillade att artikel 10.2 i direktiv 2006/116 också ska tolkas så, att de skyddstider som föreskrivs i detta direktiv är tillämpliga i en situation i vilken verket eller prestationen i fråga åtnjöt skydd i denna egenskap, den 1 juli 1995, i minst en medlemsstat enligt nationella bestämmelser om upphovsrätt eller närstående rättigheter i denna medlemsstat, och där innehavaren av sådana rättigheter avseende detta verk eller denna prestation är medborgare i ett tredjeland och vid denna tidpunkt åtnjöt det skydd som föreskrevs i dessa nationella bestämmelser. Frågan huruvida en innehavare av upphovsrätten närstående rättigheter till ett verk eller en prestation, som är medborgare i ett tredjeland, var skyddad den 1 juli 1995 i minst en medlemsstat ska nämligen, i det sammanhang som nämnda bestämmelse avser, bedömas mot bakgrund av de nationella bestämmelserna i denna medlemsstat och inte mot bakgrund av de nationella bestämmelserna i den medlemsstat i vilken det skydd som föreskrivs i detta direktiv görs gällande. En sådan slutsats har vidare stöd i direktivets harmoniseringsmål, i synnerhet syftet med att fastställa samma utgångspunkt för beräkning av skyddstiden för upphovsrätten närstående rättigheter och att fastställa samma skyddstider för dessa rättigheter inom hela gemenskapen. Avseende ett verk eller en prestation som var skyddad den 1 juli 1995 i minst en medlemsstat enligt de nationella bestämmelserna i denna medlemsstat, följer det av ovanstående att omständigheten att rättshavaren till den skyddade prestationen respektive verket är medborgare i ett tredjeland och inte åtnjuter skydd i den medlemsstat i vilken den skyddstid som föreskrivs i direktiv 2006/116 görs gällande, i enlighet med den nationella rätten i denna sistnämnda medlemsstat, saknar betydelse för tillämpningen av artikel 10.2 i direktivet. Avgörande är huruvida verket eller prestationen i fråga åtnjöt skydd den 1 juli 1995 enligt nationella bestämmelser i minst en medlemsstat.

Tvister har även förekommit på andra områden som varit föremål för gemenskapsharmonisering.

I dom av den 2 april 2009 i mål C-421/07, *Damgaard*, preciserade domstolen begreppet marknadsföring på området för humanläkemedel. En journalist hade åtalats för att ha spritt uppgifter till allmänheten om egenskaperna hos och tillgängligheten av ett läkemedel som inte får säljas i alla medlemsstater. I direktiv 2001/83/EG²⁶ föreskrivs ett omfattande skydd för konsumenten inom området för information och marknadsföring av läkemedel. Domstolen hade tillfrågats om den tolkning som följaktligen ska ges artikel 86 i direktiv 2001/83, i dess lydelse enligt direktiv 2004/27/EG²⁷, och slog fast att en utomståendes spridning av information om ett läkemedel, däribland uppgifter om läkemedlets behandlande eller förebyggande egenskaper, kan betraktas som marknadsföring i den mening som avses i denna artikel, även om den utomstående agerar på eget initiativ och, rättsligt och faktiskt, är helt oberoende av tillverkaren och säljaren av läkemedlet. Domstolen tillade att det ankommer på den nationella domstolen att avgöra huruvida denna spridning utgör en form av information vid uppsökande försäljning, lokala reklamkampanjer eller förmånserbjudanden som syftar till att främja förskrivning, leverans, försäljning eller konsumtion av läkemedel.

²⁶ Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/83/EG av den 6 november 2001 om upprättande av gemenskapsregler för humanläkemedel (EGT L 311, s. 67).

²⁷ Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/27/EG av den 31 mars 2004 om ändring av direktiv 2001/83/EG om upprättande av gemenskapsregler för humanläkemedel (EUT L 136, s. 34).

I domen i det ovannämnda målet *UTECA* slog domstolen fast att direktiv 89/552/EEG om samordning av vissa bestämmelser som fastställts i medlemsstaternas lagar och andra författningar om utförandet av sändningsverksamhet för television, i dess lydelse enligt direktiv 97/36/EG²⁸, och i synnerhet artikel 3 i direktivet samt artikel 12 EG, ska tolkas så, att de inte utgör hinder för den spanska lagstiftning enligt vilken programföretag åläggs att avsätta 5 procent av sina rörelseintäkter till förfinansiering av europeisk biografilm och TV-film samt, närmare bestämt, 60 procent av dessa 5 procent till produktioner vars originalspråk är något av de officiella språken i denna medlemsstat. Oberoende av frågan huruvida en sådan åtgärd tillhör de områden som omfattas av direktivet, är medlemsstaterna enligt domstolen i princip alltjämt behöriga att besluta om en sådan åtgärd, under förutsättning att de beaktar de grundläggande friheter som säkerställs i fördraget. Även om en sådan åtgärd, i den mån som den avser en skyldighet att till produktioner vars originalspråk är något av de officiella språken i denna medlemsstat avsätta 60 procent av de 5 procent av rörelseintäkterna som avsätts till förfinansiering av europeisk biografilm och TV-film, utgör en begränsning av ett flertal grundläggande friheter, nämligen friheten att tillhandahålla tjänster, etableringsfriheten, den fria rörligheten för kapital och den fria rörligheten för arbetstagare, kan den vara berättigad, om målet är att skydda och främja ett eller flera av de officiella språken i den berörda medlemsstaten. En sådan åtgärd framstår som ägnad att säkerställa att ett sådant mål uppfylls, i den mån som det genom åtgärden införs en skyldighet att investera i biografilm och TV-film vars originalspråk är denna medlemsstats officiella språk. Domstolen fann att en sådan åtgärd inte heller går utöver vad som är nödvändigt för att uppnå detta syfte. När allt kommer omkring berör en sådan åtgärd för det första endast 3 procent av programföretagens rörelseintäkter. Ett sådant procenttal kan inte anses vara oproportionerligt i förhållande till det mål som eftersträvas. Vidare går en sådan åtgärd inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå det eftersträvade målet endast på grund av att det enligt åtgärden inte föreskrivs villkor för att klassificera de berörda produktionerna såsom "kulturella produkter". Språk och kultur är i sig sammanbundna. Det kan därför inte anses att det mål som en medlemsstat eftersträvar, vilket består i att skydda och främja ett eller flera av sina officiella språk, nödvändigtvis måste vara förenat med andra kulturella kriterier för att det ska motivera en begränsning av en av de grundläggande friheter som säkerställs i fördraget. En sådan åtgärd går inte heller utöver vad som är nödvändigt för att uppnå det eftersträvade målet, av den enda orsaken att mottagarna av den berörda finansieringen till största delen är filmproduktionsföretag som är etablerade i denna medlemsstat. Den omständigheten att villkoret som denna åtgärd grundar sig på, nämligen språkvillkoret, kan utgöra en fördel för de filmproduktionsföretag som arbetar på det språk som avses i nämnda villkor, och som således i praktiken till största delen utgörs av företag från den medlemsstat i vilken detta språk är det officiella språket, är en naturlig följd av det eftersträvade målet. En sådan situation kan inte i sig anses visa att denna åtgärd är oproportionerlig. Om så var fallet skulle det mål som en medlemsstat eftersträvar, nämligen att skydda och främja ett eller flera av sina officiella språk, förlora sin betydelse som tvingande skäl av allmänintresse. Vad gäller artikel 12 EG preciserade domstolen att denna bestämmelse endast kan tillämpas självständigt i situationer som omfattas av gemenskapsrätten, men för vilka det inte har föreskrivits några särskilda regler om icke-diskriminering i fördraget. Icke-diskrimineringsprincipen har emellertid genomförts inom områdena för den fria rörligheten för arbetstagare, etableringsrätten, friheten att tillhandahålla tjänster och den fria rörligheten för kapital genom artiklarna 39.2 EG, 43 EG, 49 EG respektive 56 EG. Eftersom det följer av det ovanstående att åtgärden i fråga inte strider mot nämnda bestämmelser i fördraget, kan den heller inte anses strida mot artikel 12 EG.

²⁸ Rådets direktiv 89/552/EEG av den 3 oktober 1989 om samordning av vissa bestämmelser som fastställts i medlemsstaternas lagar och andra författningar om utförandet av sändningsverksamhet för television (EGT L 298, s. 23; svensk specialutgåva, område 6, volym 3, s. 3).

Varumärken

Inom detta område ska uppmärksammas dom av den 6 oktober 2009 i mål C-301/07, *PAGO International*. Genom denna dom preciserades de villkor som ett varumärke ska uppfylla för att vara känt, i den mening som avses i artikel 9.1 c i förordning EG nr 40/94²⁹. I analogi med dom av den 9 januari 2003 i mål C-292/00, *Davidoff*, fann domstolen inledningsvis att trots lydelsen av nämnda artikel 9.1 c och med beaktande av den allmänna systematiken och ändamålet med det system i vilket denna artikel ingår kan inte skyddet för kända gemenskapsvarumärken vara sämre när ett tecken används för identiska eller liknande varor eller tjänster än när ett tecken används för varor eller tjänster som inte är likartade. Enligt domstolen är denna artikel följaktligen tillämplig på ett gemenskapsvarumärke som är känt med avseende på varor eller tjänster som liknar de varor eller tjänster med avseende på vilka det nämnda varumärket är registrerat. Domstolen slog därefter fast att för att omfattas av det skydd som följer av den bestämmelsen ska ett gemenskapsvarumärke vara känt hos en betydande del av omsättningskretsen för de varor eller tjänster som omfattas av varumärket i en väsentlig del av gemenskapen. Med hänsyn till att varumärket PAGO International är känt inom en medlemsstats hela territorium, nämligen i Österrike, kan detta territorium anses utgöra en väsentlig del av gemenskapen.

Socialpolitik

Domstolen har på detta område konfronterats med nya problemställningar. I dom av den 10 september 2009 i mål C-44/08, *Akavan Erityisalojen Keskuliitto AEK m.fl.*, gavs domstolen, för första gången, tillfälle att ta ställning till omfattningen av det krav på information och överläggning som föreskrivs i artikel 2 i direktiv 98/59/EG om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om kollektiva uppsägningar.³⁰

Vad gäller frågan vid vilken tidpunkt skyldigheten att inleda överläggningar uppkommer ansåg domstolen att det är antagandet, inom ramen för en företagskoncern, av strategiska beslut eller förändringar i verksamheten vilka tvingar arbetsgivaren att överväga eller planera kollektiva uppsägningar som medför att denne blir skyldig att överlägga med arbetstagarrepresentanterna. Domstolen preciserade dessutom att uppkomsten av denna skyldighet inte beror på huruvida arbetsgivaren redan har möjlighet att ge arbetstagarrepresentanterna alla de informationer som nämns i artikel 2.3 första stycket b i direktiv 98/59.

Med avseende på frågan vem som är skyldig att inleda överläggningar angav domstolen att den enda som åläggs skyldigheter avseende information, överläggningar och anmälan är arbetsgivaren. Ett företag som kontrollerar arbetsgivaren är inte, även om det kan fatta bindande

²⁹ Rådets förordning (EG) nr 40/94 av den 20 december 1993 om gemenskapsvarumärken (EGT L 11, 1994, s. 1; svensk specialutgåva, område 17, volym 2, s. 3).

³⁰ Rådets direktiv av den 20 juli 1998 (EGT L 225, s. 16).

beslut avseende den senare, att anse som arbetsgivare. I en företagskoncern, bestående av ett moderbolag och ett eller flera dotterbolag, är det dotterbolag som är arbetsgivare skyldigt att inleda överläggningar med arbetstagarrepresentanterna endast när detta dotterbolag, inom vilket kollektiva uppsägningar kan komma att göras, är identifierat.

Beträffande frågan när överläggningsförfarandet ska avslutas preciserade domstolen att, när det är fråga om en företagskoncern, överläggningsförfarandet måste avslutas av det dotterbolag som berörs av kollektiva uppsägningar innan nämnda dotterbolag, i förekommande fall på direkt order av sitt moderbolag, säger upp anställningsavtalen för de arbetstagare som ska sägas upp.

I dom av den 16 juli 2009 i mål C-12/08, *Mono Car Styling*, uttalade domstolen sig, för första gången, angående frågan huruvida direktiv 98/59³¹ ger arbetstagarna en individuell rätt att bestrida att förfarandet för information och överläggningar har iakttagits.

Enligt domstolen tillkommer den rättighet till information och överläggningar som anges i direktiv 98/59, och särskilt i artikel 2 i detta direktiv, arbetstagarna såsom ett kollektiv, och rättigheten är således en kollektiv rättighet. Den grad av skydd för denna kollektiva rättighet som krävs enligt artikel 6 i detta direktiv har uppnåtts när de tillämpliga nationella bestämmelserna ger arbetstagarrepresentanterna en rätt att föra talan som inte omgärdas av några begränsningar eller särskilda villkor. Artikel 6 i direktiv 98/59, jämförd med artikel 2 i samma direktiv, ska tolkas så att den inte utgör hinder för en nationell lagstiftning i vilken det föreskrivs förfaranden som ger både arbetstagarrepresentanter och enskilda arbetstagare möjlighet att få prövat huruvida skyldigheten till information och överläggningar som föreskrivs i detta direktiv har iakttagits, men som begränsar arbetstagarnas rätt att föra enskild talan, såvitt gäller de grunder som kan åberopas, och som villkorar utövandet av denna rätt med att arbetstagarrepresentanterna först ska ha framställt invändningar till arbetsgivaren och att arbetsgivaren först ska ha informerats om att den berörde arbetstagaren bestrider att förfarandet för information och överläggningar har iakttagits.

Domstolen erinrade även om att vid tillämpning av nationell rätt ska den nationella domstolen, på grundval av principen om direktivkonform tolkning av nationell rätt, beakta samtliga bestämmelser i nationell rätt och, i den utsträckning det är möjligt, tolka dessa mot bakgrund av ett direktivs ordalydelse och syfte så att det resultat som avses i direktivet uppnås. I den mån som artikel 2 i direktiv 98/59 utgör hinder för en nationell lagstiftning varigenom de skyldigheter som åligger arbetsgivare som avser att genomföra en kollektiv uppsägning begränsas, jämfört med de skyldigheter som föreskrivs i nämnda artikel, ankommer det följaktligen på den nationella domstolen att inom ramen för sin behörighet säkerställa att de skyldigheter som åligger arbetsgivare inte begränsas, jämfört med de skyldigheter som fastställs i artikel 2 i detta direktiv.

I dom av den 22 oktober 2009 i mål C-116/08, *Meerts*, preciserade domstolen vilka rättigheter som enligt direktiv 96/34/EG om ramavtalet om föräldraledighet, undertecknat av UNICE, CEEP och EFS³² tillkommer en arbetstagare som sägs upp medan denne är föräldraledig på deltid.

Med utgångspunkt i konstaterandet att det i 2 § punkt 6 i ramavtalet om föräldraledighet föreskrivs att de rättigheter som arbetstagaren förvärvat eller står i begrepp att förvärva när föräldraledigheten börjar ska bevaras oförändrade fram till och med föräldraledighetens slut, slog domstolen fast att det framgår av såväl ordalydelsen i denna bestämmelse som det

³¹ Se föregående fotnot.

³² Rådets direktiv 96/34/EG av den 3 juni 1996 (EGT L 145, s. 4), i dess lydelse enligt rådets direktiv 97/75/EG av den 15 december 1997 (EGT L 10, 1998, s. 24).

sammanhang i vilket den ingår att den har till syfte att förhindra att arbetstagaren förlorar de rättigheter som följer av anställningsförhållandet eller att de blir färre, vilka rättigheter arbetstagaren kan göra gällande när denne påbörjar en föräldraledighet, och att säkerställa att arbetstagaren efter föräldraledighetens slut befinner sig i samma situation som före föräldraledigheten med avseende på dessa rättigheter. Med beaktande av målet i ramavtalet om föräldraledighet att behandla kvinnor och män lika, måste skyldigheten att iaktta rättigheter som arbetstagaren förvärvat eller står i begrepp att förvärva anses ge uttryck för en princip i gemenskapens arbetsrättsliga lagstiftning som är särskilt viktig och som inte får tolkas restriktivt. Det framgår av målen med ramavtalet om föräldraledighet att begreppet ”de rättigheter som arbetstagaren förvärvat eller står i begrepp att förvärva” omfattar samtliga de rättigheter och förmåner – i form av pengar eller in natura – som direkt eller indirekt följer av anställningsförhållandet och som arbetstagaren kan göra gällande gentemot arbetsgivaren vid föräldraledighetens början. Bland dessa rättigheter och förmåner återfinns de som rör anställningsvillkoren, såsom en heltidsanställd men på deltid föräldraledig arbetstagares rätt till uppsägningstid då arbetsgivaren ensidigt säger upp ett anställningsavtal som gäller tills vidare. Längden på denna uppsägningstid beror på hur länge arbetstagaren varit anställd i företaget, och syftet med uppsägningstiden är att göra det lättare för arbetstagaren att söka nytt arbete. Det skulle inverka menligt på omfattningen av dessa rättigheter och förmåner om – för det fall en arbetsgivare inte iakttog den lagstadgade uppsägningstiden då en heltidsanställd arbetstagare sades upp då denne var föräldraledig på deltid – arbetstagaren förlorade rätten att beräkna ersättningen för uppsägningen utifrån lönen enligt anställningsavtalet. En nationell lagstiftning som leder till en minskning av rättigheterna enligt anställningsförhållandet då arbetstagaren tar föräldraledigt skulle således kunna avvålla densamma från att vara föräldraledig och förmå arbetsgivaren att snarare säga upp de arbetstagare som är föräldralediga. Detta skulle direkt strida mot syftet med ramavtalet om föräldraledighet, där ett av målen är att bättre förena familjeliv och arbetsliv.

Av detta drog domstolen slutsatsen att ramavtalet om föräldraledighet – då arbetsgivaren ensidigt säger upp anställningsavtalet med en arbetstagare som är tillsvidareanställd på heltid men föräldraledig på deltid utan att några grova skäl föreligger och utan att den lagstadgade uppsägningstiden iakttas – utgör hinder mot att ersättningen till den arbetstagaren beräknas på grundval av den lägre lön som arbetstagaren uppbär då uppsägningen sker.

I dom av den 18 juni 2009 i mål C-88/08, *Hütter*, slog domstolen fast att nationell lagstiftning som innebär att anställningstid före 18 års ålder inte beaktas vid placeringen i löneklass av kontraktsanställda inom den offentliga sektorn i en medlemsstat utgör diskriminering på grund av ålder som inte kan berättigas och som därför strider mot gemenskapsrätten.

Domstolen konstaterade att en lagstiftning som medför olika behandling av personer beroende på vid vilken ålder de förvärvat sin yrkeserfarenhet medför direkt diskriminering på grund av ålder i den mening som avses i artikel 2.1 och 2.2 a i direktiv 2000/78/EG.³³

Domstolen slog därefter fast att de mål som eftersträvas med den aktuella lagstiftningen, det vill säga att inte missgynna allmän utbildning på gymnasienivå i förhållande till yrkesutbildning och att främja tillträdet till arbetsmarknaden för ungdomar som har genomgått en yrkesutbildning, är legitima mål i den mening som avses i artikel 6.1 i direktiv 2000/78.

³³ Rådets direktiv 2000/78/EG av den 27 november 2000 om inrättande av en allmän ram för likabehandling i arbetslivet (EGT L 303, s. 16).

Domstolen konstaterade likväl att dessa båda mål föreföll motsägelsefulla, eftersom den ifrågasatta åtgärden inte samtidigt kan främja att båda uppnås. Vad beträffar målet att inte missgynna allmän utbildning på gymnasienivå i förhållande till yrkesutbildning betonade domstolen dessutom att kriteriet avseende åldern vid vilken den tidigare erfarenheten förvärvades tillämpas oavsett vilken utbildning som genomgåts. Under dessa omständigheter förefaller detta kriterium inte vara lämpligt för att uppnå målet. Domstolen framhöll, vad beträffar målet att främja tillträdet till arbetsmarknaden för ungdomar som har genomgått en yrkesutbildning, att bestämmelsen om att erfarenhet som förvärvats före 18 års ålder inte ska beaktas tillämpas utan åtskillnad på samtliga kontraktsanställda inom den offentliga sektorn, oavsett vid vilken ålder de anställs. Denna bestämmelse är således inte lämplig för att uppnå målet att främja tillträdet till arbetsmarknaden för en kategori arbetstagare som definieras genom sin låga ålder, eftersom den inte innebär att hänsyn tas till personernas ålder vid anställningstillfället.

Domstolen drog härav slutsatsen att den diskriminering som den aktuella lagstiftningen leder till inte kan anses berättigad och att den således strider mot artiklarna 1, 2 och 6 i direktiv 2000/78.

Miljö

Målen om miljö rätt har, precis som föregående år, varit flitigt förekommande inför domstolen.

I dom av den 10 september 2009 i mål C-76/08, kommissionen mot Malta, hade domstolen att pröva huruvida Republiken Malta, såsom kommissionen hävdade, hade underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt rådets direktiv 79/409/EEG av den 2 april 1979 om bevarande av vilda fåglar³⁴, genom att tillåta vårjakt på vaktel och turturduva mellan åren 2004 och 2007.

Enligt artikel 7.1 och 7.4 i nämnda direktiv får dessa båda arter inte jagas under återvändandet till häckningsplatserna. Artikel 9.1 i direktivet innehåller dock undantag från dessa förbud för de fall då det inte finns någon annan lämplig lösning.

Domstolen påpekade att även om de båda arterna under de ifrågavarande åren faktiskt förekom på Malta på hösten, kunde jägarna endast fånga ett försumbart antal fåglar under denna period. Dessa fåglar finns dessutom på endast en liten del av Maltas territorium under denna period. Slutligen ligger de båda jagade fågelarternas populationer över en tillfredsställande nivå. Det framgår särskilt av den röda lista över hotade arter som Internationella naturvårdsunionen upprättat att de ifrågavarande arterna återfinns i kategorin "mindre oroande". Domstolen fann att med beaktande av dessa mycket speciella omständigheter kan höstjakt på dessa båda arter, vad gäller Malta, inte anses utgöra en lämplig lösning som alternativ till vårjakt.

Detta konstaterande ger dock inte på något sätt obegränsade möjligheter att tillåta vårjakt, utan det ger möjlighet att tillåta detta endast i den utsträckning som det är nödvändigt och om direktivets övriga syften inte äventyras. Enligt domstolen utgör införandet av en jaktperiod under våren, när de båda arterna återvänder till häckningsplatserna, vilket leder till att dödligheten är tre gånger högre för vakteln och åtta gånger högre för turturduvan jämfört med den dödlighet

³⁴ EGT L 103, s. 1 (svensk specialutgåva, område 15, volym 2, s. 161).

som höstjakten leder till, inte en lösning som är lämplig och strikt proportionell i förhållande till direktivets syfte att bevara arterna.

Under dessa omständigheter konstaterade domstolen att Republiken Malta underlåtit att iakttå villkoren för undantaget och därmed underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt direktivet.

I dom av den 16 juli 2009 i mål C-165/08, kommissionen mot Polen, hade domstolen att pröva huruvida Republiken Polen, såsom kommissionen påstått, underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt direktiven 2001/18/EG³⁵ och 2002/53/EG³⁶ genom att införa ett allmänt förbud mot saluföring av utsäde av genetiskt modifierade sorter och genom att förbjuda att de upptas på den nationella sortlistan.

Republiken Polen hävdade att direktiven 2001/18 och 2002/53 inte kunde tillämpas i det aktuella fallet, eftersom de syftar till fri rörlighet och skydd för miljö och folkhälsa, medan den nationella lagstiftningen däremot grundade sig på etiska och religiösa hänsyn. De omtvistade nationella bestämmelserna omfattades därför inte av direktivens tillämpningsområde, med följd att de hinder för den fria rörligheten för GMO som de medför, eventuellt i strid med artikel 28 EG, hur som helst kunde motiveras med stöd av artikel 30 EG.

Domstolen fann att det för att kunna döma i målet inte var nödvändigt att ta ställning till huruvida medlemsstaterna kan åberopa etiska eller religiösa skäl som motivering för att anta nationella bestämmelser som avviker från bestämmelserna i direktiven 2001/18 och 2002/53. Det var tillräckligt att fastslå att Republiken Polen inte kunnat visa att de omtvistade nationella bestämmelserna faktiskt grundar sig på sådana hänsyn. Under sådana omständigheter strider sådana allmänna förbud som de i de omtvistade nationella bestämmelserna mot Republiken Polens skyldigheter såväl enligt artiklarna 22 och 23 i direktiv 2001/18 som enligt artiklarna 4.4 och 16 i direktiv 2002/53. Domstolen fann att en medlemsstat som förbjuder fri rörlighet för utsäde av genetiskt modifierade sorter och förbjuder att genetiskt modifierade sorter upptas i den nationella sortlistan underlåter att uppfylla sina skyldigheter enligt artiklarna 22 och 23 i direktiv 2001/18 och enligt artiklarna 4.4 och 16 i direktiv 2002/53.

Inom ramen för ett mål om beräkning av avfallsavgifter (dom av den 16 juli 2009 i mål C-254/08, *Futura Immobiliare m.fl.*), som ledde till tillämpning av principen förorenaren betalar, tolkade domstolen artikel 15 a i direktiv 2006/12/EG³⁷ på så sätt att den bestämmelsen, på gemenskapsrättens nuvarande stadium, inte utgör hinder för nationella bestämmelser i vilka föreskrivs en avgift för finansiering av en tjänst för hantering och bortskaffande av kommunalt avfall, vilken beräknas på grundval av en uppskattning av den mängd avfall som de personer som använder denna tjänst producerar, och inte på grundval av den mängd avfall som dessa faktiskt producerat och överlåtit till insamling.

Domstolen grundade sitt resonemang på att kostnaden för bortskaffande av avfall i en situation där innehavarna av avfall överlåter avfallet till en insamlare enligt artikel 15 a i direktiv 2006/12, i enlighet med principen förorenaren betalar, ska belasta dessa innehavare. Det är ofta svårt, och

³⁵ Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/18/EG av den 12 mars 2001 om avsiktlig utsättning av genetiskt modifierade organismer i miljön och om upphävande av rådets direktiv 90/220/EEG (EGT L 106, s. 1).

³⁶ Rådets direktiv 2002/53/EG av den 13 juni 2002 om den gemensamma sortlistan för arter av lantbruksväxter (EGT L 193, s. 1).

³⁷ Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/12/EG av den 5 april 2006 om avfall (EUT L 114, s. 9).

till och med kostsamt, att fastställa den exakta mängd kommunalt avfall som varje "innehavare" överlåtit till insamling. Mot denna bakgrund kan kriterier som bestäms dels efter innehavarnas produktionskapacitet beräknad på grundval av ytan på den fastighet som de nyttjar samt användningen av densamma, dels efter den typ av avfall som produceras tillämpas så att kostnaderna för bortskaffandet av avfallet kan beräknas och så att kostnaderna kan fördelas mellan de olika innehavarna. Dessa två parametrar kan nämligen ha en omedelbar inverkan på kostnadernas storlek.

Domstolen preciserade att det likväl ankommer på den nationella domstolen att, mot bakgrund av sakförhållandena och de rättsliga förhållanden som lagts fram vid rätten, undersöka huruvida den aktuella avfallsavgiften medför att vissa innehavare, i förevarande fall hotellanläggningar, åläggs att betala kostnader som är uppenbart oproportionerliga i förhållande till den mängd eller den typ av avfall som de kan producera.

Visering, asyl och invandring

Asylmålen tenderar att flerfaldigas och domstolen har getts tillfälle att för första gången tolka flera direktiv på detta område.

I dom av den 29 januari 2009 i mål C-19/08, *Petrosian* m.fl., tog domstolen ställning till förfarandet för överföring av asylsökande och fick därvid tillfälle att för detta ändamål tolka förordning (EG) nr 343/2003³⁸. Familjen Petrosian var av armeniskt ursprung och hade ansökt om asyl i Frankrike och därefter i Sverige. Enligt de svenska myndigheterna skulle familjen skickas tillbaka till Frankrike, men detta beslut överklagades flera gånger av familjen Petrosian varför den frist på sex månader som föreskrivs i artikel 20.1 d i förordningen hade löpt ut. Denna frist, som "räknas från beslutet i fråga om överklagande eller omprövning" är avsedd att ge den medlemsstat till vilken asylansökan framställts möjlighet att genomföra överföringen, dock att fristen när den löper ut medför ansvar för denna stat. Den centrala frågan i domen avsåg vilken omständighet som kunde få sexmånadersfristen att börja löpa.

Domstolen urskilde två tänkbara scenarier i sitt svar, beroende på om de nationella lagstiftningarna innehåller bestämmelser om överklagande med suspensiv verkan eller ej. Den slog därvid fast att när det inte föreskrivs någon möjlighet att överklaga med suspensiv verkan börjar fristen för att verkställa överföringen att löpa från det uttryckliga eller underförstådda beslutet, av den medlemsstat som anmodats att godkänna överföringen, att överta ansvaret för den berörda personen. När det däremot i lagstiftningen i den medlemsstat som anmodat om överföringen föreskrivs att ett överklagande kan ha suspensiv verkan, räknas fristen för att verkställa överföringen från det domstolsavgörande genom vilket överföringen prövas i sak, och vilket inte längre kan utgöra hinder för att genomföra överföringen, och inte från det interimistiska domstolsbeslut genom vilket det förordnats att överföringen tills vidare inte får genomföras. Med hänsyn till syftet med att fastställa en frist för medlemsstaterna, framgår det nämligen av det ovan anförda att den tidpunkt från vilken fristen ska räknas ska bestämmas på ett sådant sätt att medlemsstaterna förfogar över en sexmånadersfrist som de till fullo antas dra nytta av för att lösa frågan hur överföringen ska genomföras tekniskt. Domstolen tog dessutom

³⁸ Rådets förordning (EG) nr 343/2003 av den 18 februari 2003 om kriterier och mekanismer för att avgöra vilken medlemsstat som har ansvaret för att pröva en asylansökan som en medborgare i tredjeland har gett in i någon medlemsstat (EUT L 50, s. 1).

hänsyn till iakttagandet dels av domstolsskyddet, dels av principen om medlemsstaternas processuella autonomi.

Domstolen hade vidare i dom av den 17 februari 2009 i mål C-465/07, *Elgafaji*, att pröva omfattningen av det alternativa skydd som ges i artikel 15 i direktiv 2004/83/EG³⁹, om miniminormer för när tredjelandsmedborgare eller statslösa personer ska betraktas som flyktingar. Frågan gällde huruvida kravet på "allvarligt och personligt hot mot en civilpersons liv eller lem på grund av urskillningslöst våld i situationer av internationell eller intern väpnad konflikt" i punkt c i nämnda artikel ska utsträckas, i likhet med vad Europeiska domstolen för mänskliga rättigheter fordrar, till att även omfatta ett krav på att den person som ansöker om alternativt skydd visar att hoten är specifikt riktade mot honom på grund av omständigheter som är hänförliga till hans situation.

Domstolen besvarade denna fråga nekande. Den slog inledningsvis fast att artikel 15 utgör en autonom bestämmelse eftersom den har ett annat innehåll än artikel 3 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen), och att den därför ska tolkas självständigt. Domstolen fann därefter att den skada som i punkt c definieras som ett "allvarligt och personligt hot mot en [sökandes] liv eller lem" avser en risk för skada som är mer generell än de två andra skadetyper som definieras i samma artikel såsom dödsstraff, vilka avser situationer där sökanden löper en specifik risk att lida en viss typ av skada. De hot som det hänvisades till var dessutom en följd av en allmän situation av "internationell eller intern väpnad konflikt".

Slutligen kvalificeras det aktuella våld som ligger bakom dessa hot som "urskillningslöst", vilket innebär att det kan riktas mot människor utan hänsyn till deras personliga situation. Domstolen preciserade i detta hänseende att ju lättare den sökande har för att visa att hoten är specifikt riktade mot honom på grund av omständigheter som är hänförliga till hans situation desto lägre krav ställs på det urskillningslösa våldet för att vederbörande ska komma i åtnjutande av alternativt skydd. Domstolen underströk att den tolkning som sålunda ska göras av artikel 15 c är helt förenlig med Europakonventionen, i synnerhet med den rättspraxis som avser artikel 3.

Slutligen avsåg den fråga som ställdes i de förenade målen *Zurita García och Choque Cabrera* (dom av den 22 oktober 2009 i målen C-261/08 och C-348/08) huruvida konventionen om tillämpning av Schengenavtalet (nedan kallad Schengenkonventionen) och kodex om Schengengränserna innebär en skyldighet för medlemsstaternas behöriga myndigheter att fatta avlägsnandebeslut beträffande en tredjelandsmedborgare som bevisligen vistas olagligt i medlemsstaten. Omständigheterna i detta mål avsåg María Julia Zurita García och Aurelio Choque Cabrera, vilka överklagat två beslut om deras avlägsnande på grund av att de vistades olagligen i Spanien. Enligt den spanska lagen och tolkningen av densamma skulle den påföljd som ålagts dem i det aktuella fallet begränsas till böter, under förutsättning att utlänningsens beteende inte har gett upphov till försvårande omständigheter och det inte förelåg någon ytterligare omständighet som gjorde det berättigat att besluta om avlägsnande i stället för böter. María Julia Zurita García och Aurelio Choque Cabrera väckte därför talan vid den nationella domstolen, vilken i sin tur hänsköt målet till EG domstolen.

Domstolen konstaterade inledningsvis att lydelsen av den spanska språkversionen inte överensstämde med lydelsen av de övriga språkversionerna i den aktuella texten. Eftersom den

³⁹ Rådets direktiv 2004/83/EG av den 29 april 2004 om miniminormer för när tredjelandsmedborgare eller statslösa personer ska betraktas som flyktingar eller som personer som av andra skäl behöver internationellt skydd samt om dessa personers rättsliga ställning och om innehållet i det beviljade skyddet (EUT L 304, s. 12, och rättelse EUT L 204, 2005, s. 24).

spanska språkversionen föreföll vara den enda version som innehöll en skyldighet och inte en möjlighet för de behöriga myndigheterna, slog domstolen fast att lagstiftarens verkliga avsikt inte varit att ålägga de berörda medlemsstaterna en skyldighet att avlägsna någon. Domstolen konstaterade dessutom att Schengenkonventionen förordar att den medborgare som olagligen vistas i landet ska lämna detta frivilligt. Även om det i Schengenkonventionen föreskrivs att en tredjelandsmedborgare, under vissa omständigheter, ska avlägsnas från den medlemsstat där han gripits, kan dock detta dessutom bara ske i enlighet med villkoren i den berörda medlemsstats nationella rätt. Domstolen fann följaktligen att det ankommer på varje medlemsstat att i sin nationella rätt närmare ange hur de grundläggande bestämmelserna i Schengenkonventionen om tredjelandsmedborgare som inte uppfyller, eller inte längre uppfyller, villkoren för kortare vistelse i landet ska tillämpas, och särskilt på vilka villkor som avlägsnande av en sådan tredjelandsmedborgare ska ske. Domstolen slog fast att varken Schengenkonventionen eller kodex om Schengengränserna innebär någon skyldighet för medlemsstaterna att fatta ett avlägsnandebeslut beträffande en tredjelandsmedborgare som vistas olagligt i en medlemsstat.

Civilrättsligt samarbete och internationell privaträtt

År 2009 kännetecknades av ett stort antal betydelsefulla domar på den internationella privaträttens område. Inledningsvis ska nämnas dom av den 6 oktober 2009 i mål C-133/08, *ICF* (ännu ej publicerad i rättsfallssamlingen), där domstolen för första gången tolkade Romkonventionen om tillämplig lag för avtalsförpliktelser⁴⁰. Domstolen hade fått flera frågor angående artikel 4 i konventionen och inledde med att erinra om att konventionen ingåtts för att, på den internationella privaträttens område, fullfölja det lagharmoniseringsarbete som redan påbörjats genom Brysselkonventionen om domstols behörighet och om verkställighet av domar⁴¹. Enligt Romkonventionen är parterna fria att välja tillämplig lag på det avtal de ingår. Om tillämplig lag inte har valts, ska avtalet vara underkastat lagen i det land som det har närmast anknytning till. Konventionen innehåller vidare en presumtion för vistelseorten för den part som ska utföra den karaktäristiska prestationen samt särskilda anknytningskriterier för bland annat avtal om godstransport. Domstolen slog därvid fast att det anknytningskriterium som föreskrivs i artikel 4.4 i konventionen ska tillämpas på andra befaktningsavtal än befaktningsavtal avseende en enstaka resa endast om huvudsyftet med avtalet inte bara består i att ett transportmedel ställs till förfogande, utan även omfattar själva transporten av godset. Domstolen fann vidare att artikel 4.5 i konventionen ska tolkas så, att om det klart framgår av de samlade omständigheterna att avtalet har närmare anknytning till ett annat land än det som fastställs på grundval av ett av de kriterier som föreskrivs i artikel 4.2–4.4 i konventionen, ankommer det på domstolarna att bortse från dessa kriterier och tillämpa lagen i det land som avtalet har närmast anknytning till. Slutligen konstaterade domstolen att en del av ett avtal undantagsvis kan vara underkastad en annan lag än den som tillämpas på avtalet i övrigt, om nämnda del har ett självständigt syfte.

⁴⁰ Konvention om tillämplig lag för avtalsförpliktelser öppnad för undertecknande i Rom den 19 juni 1980 (EGT L 266, s. 1; svensk specialutgåva, EGT C 15, 1997, s. 70. 1).

⁴¹ Konventionen av den 27 september 1968 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område (EGT L 299, 1972, s. 32; svensk specialutgåva, EGT C 15, 1997, s. 30).

Tolkningen av förordning (EG) nr 44/2001 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (Bryssel I-förordningen)⁴², och av konventionen av den 27 september 1968 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område (Brysselkonventionen) har också gett upphov till ett antal domar som förtjänar att nämnas. Dom av den 28 april 2009 i mål C-420/07, *Apostolide*, har sin upprinnelse i Cyperns delning efter interventionen av turkiska trupper år 1974. Republiken Cypern, som anslöt sig till Europeiska unionen år 2004, kontrollerar de facto endast den södra delen av ön, medan på den norra delen har utropats Turkiska republiken Nordcypern, som endast erkänns av Republiken Turkiet. Mot denna bakgrund ska tillämpningen av gemenskapsrätten enligt ett protokoll som bilagts Republiken Cyperns anslutningsakt uppskjutas i de områden där Republiken Cyperns regering inte utövar den faktiska kontrollen. Efter det att en cyprisk medborgare hade väckt talan vid den hänskjutande domstolen – en domstol i Förenade kungariket – och yrkat erkännande och verkställighet av två domar som meddelats av en domstol på södra delen av ön, varigenom två brittiska medborgare förpliktades att utrymma en fastighet belägen på den norra delen, ställde den hänskjutande domstolen ett antal frågor till EU-domstolen rörande tolkningen och tillämpningen av förordning nr 44/2001. Domstolen fann inledningsvis att undantaget i protokollet inte utgör hinder för att tillämpa förordning nr 44/2001 på en dom som meddelats av en cyprisk domstol i den regeringskontrollerade delen, men som avser en fastighet som är belägen i den norra delen. Domstolen konstaterade därefter att den omständigheten att fastigheten är belägen i ett område över vilket regeringen inte utövar den faktiska kontrollen, och avgörandena i fråga således i praktiken inte kan verkställas där fastigheten är belägen, inte utgör hinder för att erkänna eller verkställa avgöranden i en annan medlemsstat. Artikel 22 punkt 1 i förordning nr 44/2001 rör medlemsstaternas internationella domsrätt och inte hur de internt fördelar behörigheten mellan sina domstolar. Domstolen erinrade också om, beträffande ordre public-undantaget i den medlemsstat där domen görs gällande, att en domstol härvid inte, utan att syftet med förordning nr 44/2001 ifrågasätts, kan vägra att erkänna en dom som har meddelats av en domstol i en annan medlemsstat, enbart av det skälet att den anser att den nationella rätten eller gemenskapsrätten har tillämpats felaktigt. I sådana fall är undantaget endast tillämpligt om den felaktiga rättstillämpningen innebär att erkännandet eller verkställigheten av domen utgör ett uppenbart åsidosättande av en rättsregel av grundläggande betydelse i den interna rättsordningen i den berörda medlemsstaten. Slutligen fann domstolen att det inte är möjligt att vägra att erkänna eller verkställa en tredsdom när svaranden har kunnat begära återvinning av tredsdomen och detta har gjort det möjligt för svaranden att göra gällande att denne inte har delgetts stämningsansökan eller motsvarande handling i tillräckligt god tid och på ett lämpligt sätt för att kunna förbereda sitt svaromål.

I dom av den 10 februari 2009 i mål C-185/07, *Allianz (tidigare Riunione Adriatica di Sicurtà)*, fann domstolen att ett förbud som en domstol i en medlemsstat har meddelat i syfte att hindra en person från att väcka eller vidhålla en talan i en annan medlemsstat (anti-suit injunction⁴³), på grund av att en sådan talan strider mot ett skiljeavtal, är oförenligt med förordning nr 44/2001. Domstolen erinrade om att ett förfarande som leder fram till att en anti-suit injunction antas inte omfattas av tillämpningsområdet för förordning nr 44/2001 men ändå kan få följder som undergräver förordningens ändamålsenliga verkan. Så är i synnerhet fallet när ett sådant förfarande utgör hinder för att en domstol i en annan medlemsstat utövar den behörighet som ankommer på den i enlighet med förordning nr 44/2001. Domstolen slog således fast att om ett förfarande omfattas av tillämpningsområdet för förordning nr 44/2001 på grund av föremålet för tvisten, det vill säga det slags rättigheter som förfarandet avser att skydda, omfattas även en

⁴² Rådets förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (EGT L 12, 2001, s. 1).

⁴³ Se även domstolens dom av den 27 april 2004 i mål C-159/02, *Turner* (REG 2004, s. I-3565).

prejudicialfråga rörande tillämpligheten av ett skiljeavtal av förordningens tillämpningsområde. Av detta följer att den invändning om att domstolen saknar behörighet på grund av att det föreligger ett skiljeavtal omfattas av tillämpningsområdet för förordning nr 44/2001. Det ankommer således uteslutande på den domstolen att pröva invändningen, liksom frågan om dess egen behörighet, i enlighet med nämnda förordning. Den omständigheten att en domstol i en medlemsstat som i vanliga fall är behörig att pröva en tvist i enlighet med förordning nr 44/2001 genom en anti-suit injunction hindras att pröva huruvida denna är tillämplig på den tvist som domstolen har att pröva innebär ovillkorligen att domstolen fråntas rätten att avgöra frågan om sin egen behörighet. En anti-suit injunction uppfyller således inte den allmänna principen att varje domstol vid vilken en talan har anhängiggjorts själv, i enlighet med de bestämmelser som är tillämpliga på den domstolen, prövar huruvida den är behörig att pröva den tvist som har anhängiggjorts vid den. Den står vidare i strid med det ömsesidiga förtroende som medlemsstaterna tillerkänner varandras rättssystem och rättsliga institutioner. Den är följaktligen inte förenlig med förordning nr 44/2001.

Tillämpningsområdet för förordning nr 44/2001 var även kärnfrågan i dom av den 2 juli 2009 i mål C-111/08, *SCT Industri*. Domstolen fann där att förordningen inte är tillämplig på en talan om bättre rätt till egendom som väckts inom ramen för ett insolvensförfarande. Mer specifikt omfattas en talan om ogiltigförklaring av en överlåtelse av bolagsandelar som en konkursförvaltare har gjort inom ramen för ett insolvensförfarande, med hänsyn till det nära samband som en sådan talan har med ett konkursförfarande, av undantaget från tillämpning av förordning nr 44/2001 avseende konkurser.

Efter att i dom av den 3 maj 2007 i mål C-386/05, *Color Drack* (REG 2007, s. I-3699), ha prövat frågan om avtal om försäljning av varor med flera leveransorter, hade domstolen att i dom av den 9 juli 2009 i mål C-204/08, *Rehder*, ta ställning till avtal om tillhandahållande av tjänster på flera orter, närmare bestämt lufttransportavtal. Domstolen slog där fast att tillämpningen av den särskilda behörighetsregeln avseende avtal i artikel 5.1 i förordning nr 44/2001 svarar mot ett mål om närhet och motiveras av att det finns en nära anknytning mellan avtalet och den domstol som ska pröva detta. När tjänster utförs på flera orter i olika medlemsstater gäller det följaktligen, mot bakgrund av målen om närhet och förutsebarhet, att finna den ort där anknytningen mellan avtalet och den behöriga domstolen är närmast och i synnerhet den ort där tjänsten enligt avtalet huvudsakligen ska utföras. Vid lufttransport av personer från en medlemsstat till en annan medlemsstat, som utförs enligt ett avtal som ingåtts med ett enda lufttrafikföretag är det, i enlighet med kändens val, den domstol i vars domkrets avgångsorten eller ankomstorten är belägen som är behörig att pröva en begäran om kompensation på grundval av avtalet och förordning (EG) nr 261/2004 om fastställande av gemensamma regler om kompensation till passagerare⁴⁴.

I dom av den 2 april 2009 i mål C-394/07, *Gambazzi*, uttalade sig domstolen om begreppet dom i den mening som avses i bestämmelserna om erkännande och verkställighet i Brysselkonventionen och om räckvidden av skälen för att vägra erkännande och verkställighet med hänvisning till ett åsidosättande av grunderna för rättsordningen i det land där domen görs gällande. För det första fann domstolen att en dom eller ett beslut som meddelats efter ena partens utevaro är en "dom", då den meddelats i ett tvistemål som, i princip, följer den kontradiktoriska principen. Artikel 25 i Brysselkonventionen avser varje avgörande som har meddelats av domstol i en konventionsstat, utan åtskillnad. För att ett sådant

⁴⁴ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 261/2004 av den 11 februari 2004 om fastställande av gemensamma regler om kompensation och assistans till passagerare vid nekad ombordstigning och inställda eller kraftigt försenade flygningar och om upphävande av förordning (EEG) nr 295/91 (EUT L 46, s. 1).

domstolsavgörande ska omfattas av konventionens tillämpningsområde räcker det att det, innan erkännande och verkställighet begärs, i ursprungsstaten har varit eller hade kunnat vara föremål, under olika former, för ett kontradiktoriskt förfarande. Domstolen preciserade att den omständigheten att domstolen avgjorde målet som om svaranden, som i behörig ordning hade inställt sig, hade uteblivit räcker inte för att ifrågasätta klassificeringen som "dom". För det andra slog domstolen fast att domstolen i den stat där en dom görs gällande, med hänsyn till ordre public-undantaget, får beakta att domstolen i den stat där domen meddelades har dömt i fråga om kärandens yrkanden utan att höra svaranden, som i behörig ordning inställt sig inför den, men som genom beslut uteslutits från förfarandet på den grunden att han inte uppfyllt sina skyldigheter enligt tidigare beslut fattade inom ramen för samma förfarande. Ordre public-undantaget kan användas om det framgår att denna uteslutningsåtgärd innebar en klar och oproportionerlig kränkning av svarandens rätt att yttra sig. Den hänskjutande domstolens kontroll ska avse inte bara under vilka villkor de avgöranden av vilka verkställighet nu begärs meddelades, utan också under vilka villkor föreläggandena beslutades. Den hänskjutande domstolen ska i synnerhet identifiera vilka rättsmedel som stod till svarandens förfogande och kontrollera huruvida denne haft möjlighet att yttra sig.

Domstolen har även haft tillfälle att tolka vissa bestämmelser i förordning nr 2201/2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning nr 1347/2000⁴⁵. Först ska nämnas dom av den 16 juli 2009 i mål C-168/08, *Hadadi*, där domstolen uttalade sig om makarnas medborgarskap som kriterium för att bestämma behörig domstol i mål om äktenskapsskillnad. Det var i det aktuella fallet fråga om två makar som båda hade dubbelt, franskt och ungerskt, medborgarskap, och som ingett varsin ansökan om äktenskapsskillnad i ett av de två länderna. Domstolen konstaterade inledningsvis att det i förordning nr 2201/2003 inte görs någon åtskillnad beroende på huruvida en person har ett eller flera medborgarskap. Den bestämmelse i förordningen enligt vilken domstolarna i det land där makarna är medborgare är behöriga ska följaktligen inte tolkas annorlunda när de båda makarna har dubbelt gemensamt medborgarskap än när de har ett och samma medborgarskap. När makarna är medborgare både i den medlemsstat där den domstol vid vilken målet har anhängiggjorts är belägen och i en annan medlemsstat, ska den nämnda domstolen beakta att makarna även är medborgare i en annan medlemsstat och att även domstolarna i den andra medlemsstaten hade kunnat vara behöriga att pröva målet enligt nämnda förordning. Domstolen påpekade därefter att behörighetsreglerna i mål om äktenskapsskillnad i förordningen bygger på flera alternativa objektiva kriterier samt på tanken att det saknas en rangordning mellan grunderna för behörighet. Det kan således finnas flera behöriga domstolar, utan att det fastställs någon rangordning mellan dem. Domstolen drog av detta slutsatsen att när båda makarna är medborgare i samma två medlemsstater utgör förordningen hinder för att domstolarna i en av dessa medlemsstater inte ska anses behörig med anledning av att käranden saknar annan anknytning till den medlemsstaten. Domstolarna i de medlemsstater i vilka makarna är medborgare är behöriga enligt förordningen, och makarna kan följaktligen välja att väcka talan vid domstol i en av de nämnda medlemsstaterna.

I dom av den 2 april 2009 i mål C-523/07, *A*, tolkade domstolen för första gången begreppet "hemvist" för barnet som kriterium för domstols behörighet i mål om föräldraansvar. Eftersom förordning nr 2201/2003 inte innehåller någon uttrycklig hänvisning till medlemsstaternas rättsordningar när det gäller att bestämma betydelsen och räckvidden av begreppet hemvist, fann domstolen att det är fråga om ett autonomt begrepp. Med hänsyn till förordningens

⁴⁵ Rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 (EUT L 338, s. 1).

sammanhang och syfte ska hemvisten anses motsvara den plats som avspeglar det förhållande att barnet i viss utsträckning är integrerat i socialt hänseende och i familjhänseende. Härvid ska hänsyn tas till hur varaktig och regelbunden vistelsen i en medlemsstat är, förhållandena för vistelsen, skälen till vistelsen, förhållandena och skälen till att familjen flyttat till den medlemsstaten, barnets nationalitet, platsen och förutsättningarna för skolgången, barnets språkkunskaper samt dess familjeförhållanden och sociala band i denna stat. Domstolen betonade vidare att det ankommer på den nationella domstolen att fastställa barnets hemvist mot bakgrund av samtliga faktiska omständigheter i det enskilda fallet. Domstolen preciserade även regelverket beträffande brådskande åtgärder och säkerhetsåtgärder i den mening som avses i artikel 20 i förordning nr 2201/2003. En nationell domstol får besluta om sådana åtgärder om de är brådskande, vidtas mot personer i den berörda medlemsstaten och är interimistiska. Genomförandet av dessa åtgärder, som vidtas för att tillvarata barnets bästa, och deras tvingande verkan ska fastställas i enlighet med nationell rätt. Efter det att säkerhetsåtgärden har vidtagits är den nationella domstolen inte skyldig att överlämna målet till en behörig domstol i en annan medlemsstat. Den nationella domstol som förklarat sig sakna behörighet är emellertid skyldig att, i den mån det krävs för att tillvarata barnets bästa, underrätta den behöriga domstolen i en annan medlemsstat om detta.

Delgivning av handlingar som upprättats inför notarius publicus och utan samband med något rättsligt förfarande var föremålet för dom av den 25 juni 2009 i mål C-14/08, *Roda Golf & Beach Resort*. Domstolen slog där fast att begreppet utomrättsliga handlingar i den mening som avses i artikel 16 i förordning (EG) nr 1348/2000 om delgivning i medlemsstaterna av handlingar i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur⁴⁶, är ett gemenskapsrättsligt begrepp. Amsterdamfördragets syfte att upprätta ett område med frihet, säkerhet och rättvisa och överföringen från EU-fördraget till EG-fördraget av en ordning enligt vilken det är möjligt att vidta åtgärder rörande civilrättsligt samarbete med gränsöverskridande följder återspeglar medlemsstaternas vilja att förankra sådana åtgärder i gemenskapens rättsordning och att därigenom fastslå att de ska ges en autonom tolkning. Domstolen fann att delgivning av en handling som upprättats inför notarius publicus och utan samband med ett rättsligt förfarande omfattas av tillämpningsområdet för förordning nr 1348/2000. Med hänsyn till att systemet för delgivning mellan medlemsstaterna syftar till att den inre marknaden ska fungera väl, kan inte det rättsliga samarbete som avses i artikel 65 EG och förordning nr 1348/2000 begränsas till enbart rättsliga förfaranden. Detta samarbete kan även komma till uttryck i en situation utan samband med något sådant förfarande, då samarbetet är gränsöverskridande och nödvändigt för att den inre marknaden ska fungera väl. Enligt domstolen riskerar denna vida definition av begreppet utomrättsliga handlingar inte att medföra en alltför tung börda med hänsyn till de nationella domstolarnas resurser. Medlemsstaterna kan nämligen även utse sändande och mottagande organ, med uppgift att delge handlingar, som inte är nationella domstolar. Dessutom får medlemsstaterna föreskriva att delgivning får ske med post direkt till personer som är bosatta i en annan medlemsstat.

Polissamarbete och straffrättsligt samarbete

Dom av den 6 oktober 2009 i mål C-123/08, *Wolzenburg*, rörde frågan huruvida nationell lagstiftning i vilken föreskrivs en skillnad i behandling mellan medlemsstatens egna medborgare

⁴⁶ Rådets förordning (EG) nr 1348/2000 av den 29 maj 2000 om delgivning i medlemsstaterna av handlingar i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur (EGT L 160, s. 37).

och medborgare i andra medlemsstater, vad gäller vägran att verkställa en europeisk arresteringsorder, är förenlig med unionsrätten. Till skillnad från vad som gäller för nederländska medborgare föreskrivs nämligen i den nederländska lagstiftning som genomför rambeslut 2002/584/RIF om en europeisk arresteringsorder⁴⁷ undantag från sådan verkställighet vad gäller medborgare i andra medlemsstater endast om de har vistats lagligt i Nederländerna utan avbrott under fem år och om de har permanent uppehållstillstånd. Domstolen konstaterade inledningsvis att artikel 12 första stycket EG är tillämplig, eftersom medlemsstaterna inom ramen för genomförandet av ett rambeslut som antagits med stöd av EU-fördraget inte får åsidosätta gemenskapsrätten, särskilt inte bestämmelserna i EG-fördraget om varje unionsmedborgares rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier. Därefter angav domstolen att, när det gäller en unionsmedborgare, artikel 4.6 i rambeslutet ska tolkas på så sätt att den medlemsstat som ska verkställa arresteringsordern, utöver ett krav avseende vistelsens längd, inte får uppställa ytterligare administrativa krav, såsom krav på permanent uppehållstillstånd, för att tillämpa det i nämnda bestämmelse angivna skälet till att verkställighet av arresteringsordern får vägras. Slutligen kom domstolen till slutsatsen att artikel 12 EG inte utgör hinder för lagstiftning i en verkställande medlemsstat enligt vilken den behöriga rättsliga myndigheten i denna stat ska vägra att verkställa en europeisk arresteringsorder som utfärdats avseende en av statens medborgare för verkställighet av en frihetsberövande påföljd, samtidigt som en sådan vägran, när det gäller en medborgare i en annan medlemsstat som i egenskap av unionsmedborgare har uppehållsrätt, endast får ske om denna medborgare har vistats lagligt i den verkställande medlemsstaten utan avbrott under fem år. Som skäl för denna lösning angav domstolen att detta villkor, för det första, har till syfte att säkerställa att en medborgare i en annan medlemsstat är tillräckligt integrerad i den verkställande medlemsstaten och, för det andra, inte går utöver vad som är nödvändigt för att uppnå detta syfte.

⁴⁷ Rådets rambeslut 2002/584/RIF av den 13 juni 2002 om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna (EGT L 190, s. 1).